

Uwarunkowania sytuacji zawodowej
absolwentów zasadniczych szkół zawodowych
w Wielkopolsce

Raport skrócony z badania

Szczegółowe dane z badań w wersji raportu pełnego dostępne
są na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Poznaniu

Poznań, listopad 2015

**Badanie
realizowane
na zlecenie**

**SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO**

**WOJEWÓDZKI URZĄD PRACY
W POZNANIU**

Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu
ul. Kościelna 37
60-537 Poznań

**Wykonawca
badania**

www.biostat.com.pl

44-206 Rybnik
ul. Kowalczyka 17
tel/fax. 32 422 17 07
biuro@biostat.com.pl

**Zespół
badawczy**

Rafał Piszczyk – kierownik projektu
dr Monika Kurpanik – członek zespołu badawczego
dr Ewa Tkocz-Piszczyk – członek zespołu badawczego
dr Grzegorz Dutka – członek zespołu badawczego
dr Marian Płaszczycza – członek zespołu badawczego
Małgorzata Płaszczycza – członek zespołu badawczego
Bartosz Olcha – członek zespołu badawczego
Jakub Galeja – członek zespołu badawczego

**Główni
odbiorcy publikacji**

Institucje rynku pracy
Institucje oświatowe
Jednostki samorządu terytorialnego
Institucje otoczenia biznesu

Nakład: 220 egz.

ISBN 978-83-938838-4-4

Spis treści

Spis treści.....	5
Wprowadzenie.....	6
Opis metodologii badania	8
Skrócona charakterystyka badanych	10
Sytuacja społeczno-gospodarcza regionu – analiza danych zastanych	11
1. Przyczyny bezrobocia absolwentów zasadniczych szkół zawodowych	20
2. Diagnoza czynników wpływających na dobrą sytuację zawodową absolwentów zasadniczych szkół zawodowych na rynku pracy	27
3. Relacja pomiędzy sytuacją zawodową absolwentów a wybranymi elementami związanymi z funkcjonowaniem szkół.....	32
4. Opinie uczniów, absolwentów i przedstawicieli szkół na temat zmian w szkolnictwie zawodowym wprowadzonych w 2012 r.....	42
5. Analiza zmian dotyczących kształcenia wprowadzonych w wybranych szkołach zasadniczych zawodowych objętych badaniem w 2010 r. w ciągu ostatnich czterech lat oraz ich wpływu na zmianę w zakresie ilości bezrobotnych	44
6. Dobre i złe praktyki szkół i organów założycielskich szkół wpływające na zatrudnienie absolwentów	48
7. Wnioski i rekomendacje służące poprawie jakości kształcenia oraz losów absolwentów zasadniczych szkół zawodowych	50
Bibliografia	58
Spis rysunków i tabel.....	59

Wprowadzenie

Osoby młode kończące edukację i wkraczające na rynek pracy od lat spotykają się z wieloma problemami. Poważnym mankamentem jest brak doświadczenia zawodowego, który skutkuje mniejszym wykorzystaniem w praktyce wiedzy nabytej w szkole oraz słabszą znajomością branży. Jest to problem znaczący, który jednak znajduje pełne uzasadnienie, ponieważ uczniowie szkół ponadgimnazjalnych pobierają naukę i nie mają możliwości podjęcia pełnoetatowej pracy, a tym samym zdobycia doświadczenia zawodowego podnoszącego skutecznie ich atrakcyjność na rynku pracy.

Okres pobierania nauki to czas, w którym młody człowiek ma przygotować się do poszukiwania, a w efekcie podjęcia zatrudnienia. W odróżnieniu od szkół ogólnokształcących, zasadnicze szkoły zawodowe oraz technika są szkołami, które powinny zarówno przekazywać niezbędną wiedzę w obszarze wykonywania określonego zawodu, jak i umożliwić nabycie kwalifikacji składających się na dany zawód. Wraz z umiejętnościami związanymi z wyuczonym zawodem, przed ukończeniem nauki młoda osoba powinna posiadać również wiedzę z zakresu poszukiwania pracy oraz sytuacji na rynku zatrudnienia, powinna być gotowa do podejmowania świadomych decyzji edukacyjno-zawodowych oraz realizowania skutecznego rozwoju zawodowego.

Rozwój gospodarczy regionu oraz dobra sytuacja zatrudnieniowa zależy w dużym stopniu od kapitału ludzkiego. Szczególnie istotne w tym zakresie jest przygotowanie osób młodych do wejścia na rynek pracy, z uwagi m. in. na wzrost współczynnika obciążenia demograficznego, oznaczającego spadek liczby osób w wieku produkcyjnym w stosunku do liczby osób w wieku nieprodukcyjnym. Nieodpowiednie wykorzystanie potencjalnego zasobu siły roboczej powoduje zachwianie równowagi na rynku pracy oraz wpływa niekorzystnie na rozwój gospodarki lokalnej. Problem ten znajduje swoje odzwierciedlenie w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Osoby do 30 roku życia zostały zaliczone do grupy osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Trwała aktywizacja ludzi młodych poszukujących zatrudnienia oraz dopasowanie systemów kształcenia do potrzeb rynku pracy stanowią jedno z podstawowych typów działań określonych w Strategii Zatrudnienia dla Województwa Wielkopolskiego na lata 2014–2020.

Konieczność silniejszego dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie

systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości zostały również podkreślone w Wielkopolskim Regionalnym Programie Operacyjnym na lata 2014 – 2020.

Założenia te wynikają z tego, że pomimo iż osoby pobierające naukę w szkołach zawodowych nabywają konkretne kwalifikacje oraz są objęte doradztwem zawodowym, to wciąż mają poważne trudności w podjęciu zatrudnienia, a tym samym są szczególnie zagrożone wykluczeniem z rynku pracy.

Celem niniejszego raportu jest diagnoza czynników warunkujących sytuację zawodową absolwentów wybranych zasadniczych szkół zawodowych w województwie wielkopolskim. W ramach zrealizowanego badania dokonano diagnozy przyczyn bezrobocia absolwentów wybranych zasadniczych szkół zawodowych oraz czynników wpływających na ich sytuację zawodową. Badaniem objęto dwa rodzaje szkół: te, których absolwenci rocznika 2013/2014 radzili sobie najlepiej, co wyrażało się najmniejszą liczbą bezrobotnych oraz najmniejszym udziałem bezrobotnych wśród absolwentów oraz tych, których sytuacja po zakończeniu szkoły była najtrudniejsza – największa liczba osób bezrobotnych oraz największy udział bezrobotnych wśród absolwentów.

Ponadto, przeprowadzono analizę mającą określić znaczenie relacji pomiędzy sytuacją zawodową absolwentów, a wybranymi wskaźnikami takimi jak kondycja gospodarcza danego obszaru, dopasowanie oferty edukacyjnej zasadniczych szkół zawodowych do potrzeb rynku oraz wybrane aspekty funkcjonowania szkoły.

Głównymi odbiorcami raportu są instytucje rynku pracy, instytucje oświatowe, jednostki samorządu terytorialnego, instytucje otoczenia biznesu. Zrealizowane badanie oprócz wyników i wniosków końcowych zawiera rekomendacje dla ww. instytucji i organizacji, proponujące działania, jakie powinny zostać podjęte w celu poprawy sytuacji młodych ludzi na wielkopolskim rynku pracy.

Opis metodologii badania

Badaniem objęto dwa rodzaje szkół: te, których absolwenci rocznika 2013/2014 radzili sobie najlepiej na rynku pracy – najmniejsza liczba bezrobotnych oraz najmniejszy udział bezrobotnych wśród absolwentów oraz tych, których sytuacja po zakończeniu szkoły była najtrudniejsza – największa liczba osób bezrobotnych oraz największy udział bezrobotnych wśród absolwentów.

Wstępem do badań terenowych była analiza danych zastanych. Badania terenowe zostały przeprowadzone za pomocą czterech różnych technik:

1. PAPI (bezpośredni indywidualny wywiad kwestionariuszowy ang. Paper & Pen Personal Interview). Badaniem zostali objęci uczniowie ostatnich klas wybranych zasadniczych szkół zawodowych funkcjonujących na terenie województwa wielkopolskiego. Wielkość zrealizowanej próby to 560 wywiadów. Jest to wielkość próby, która pozwala wnioskować przy 95% poziomie ufności i 4% błędzie szacunkowym. 279 wywiadów zrealizowano w szkołach wykazujących największe bezrobocie absolwentów, a 281 kolejnych ankiet w szkołach o najmniejszym bezrobociu absolwentów. Udział uczniów poszczególnych szkół w próbie nie był mniejszy niż 3% ani większy niż 7% ogółu próby.
2. CATI (wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny ang. Computer Assisted Telephone Interview), w pojedynczych przypadkach PAPI. Badaniem zostali objęci absolwenci wybranych zasadniczych szkół zawodowych funkcjonujących na terenie województwa wielkopolskiego, kończący szkołę w roku szkolnym 2012/2013, 2013/2014, 2014/2015. Wielkość zrealizowanej próby to 587 respondentów. Jest to wielkość próby, która pozwala wnioskować przy 95% poziomie ufności i 4% błędzie szacunkowym. 296 wywiadów zrealizowano w szkołach wykazujących największe bezrobocie absolwentów, a 291 kolejnych ankiet w szkołach o najmniejszym bezrobociu absolwentów. Udział absolwentów poszczególnych szkół w próbie nie był mniejszy niż 3% ani większy niż 7% ogółu próby. Natomiast udział uczniów z poszczególnych roczników mieścił się w przedziale 25% - 40% ogółu próby. Dodatkowo udział absolwentów bezrobotnych w próbie, w przypadku szkół wykazujących największe bezrobocie, nie był większy niż 50%. Natomiast w przypadku szkół o najmniejszym bezrobociu nie był większy niż 20%.
3. IDI (indywidualny wywiad pogłębiony, ang. Individual In - Depth Interview). Ostatnią badaną grupą byli przedstawiciele szkół. Pod pojęciem przedstawicieli szkół rozumie się dyrektorów szkół/doradców zawodowych /nauczycieli pełniących funkcję doradców

zawodowych. W pierwszej kolejności podjęto próby przeprowadzenia wywiadów z dyrektorami szkół. Przeprowadzono 29 pogłębionych wywiadów IDI z wyszczególnionymi dyspozycjami. 10 wywiadów z osobami reprezentującymi szkoły o największym bezrobociu absolwentów, 10 wywiadów z osobami reprezentującymi szkoły o najmniejszym bezrobociu absolwentów oraz dodatkowo 9 wywiadów z reprezentantami szkół, które były badane w 2010 r. (patrz badanie „Bezrobocie absolwentów wybranych zasadniczych szkół zawodowych w województwie wielkopolskim” projekt systemowy WOPR zrealizowany przez WUP w Poznaniu w 2011 r.) i nie znalazły się w poprzednich grupach.

4. FGI (zogniskowany wywiad grupowy ang. Focus Group Interview). Ostatnią techniką badawczą, która znalazła zastosowanie w niniejszym projekcie badawczym był zogniskowany wywiad grupowy. Zrealizowano 1 wywiad, w którym uczestniczyło 7 osób. Wśród uczestników badania znaleźli się: przedstawiciel organu założycielskiego szkoły (z urzędu miasta), dyrektor szkoły, nauczyciel-wychowawca ostatniej klasy, uczeń ostatniej klasy, absolwent, pracodawca mikroprzedsiębiorstwa zatrudniającego absolwentów ZSZ, pracodawca zatrudniający powyżej 50 osób, w tym absolwentów ZSZ. Dyrektor, nauczyciel, uczeń i absolwent reprezentowali różne szkoły.

Wszystkie narzędzia zawierały przede wszystkim pytania o informacje odnoszące się do tematu badania, jak i pytania metryczne. Ostateczne wersje narzędzi zostały przygotowane przez pracowników Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Poznaniu na etapie konsultacji projektowych. Przeprowadzono również pilotaż narzędzi badawczych. W ramach pilotażu zrealizowano 15 wywiadów kwestionariuszowych wśród uczniów ostatnich klas zasadniczych szkół zawodowych, 15 ankiet wśród absolwentów zasadniczych szkół zawodowych oraz 2 indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielami szkół. Badanie pilotażowe zrealizowano w szkołach nie wchodzących w skład próby.

Podczas realizacji wszystkich wywiadów dążono do tego, aby rozmowa miała szczerzy charakter, a każdy z uczestników badania miał nieskrępowaną możliwość artykułowania własnych poglądów, bez poczucia, iż informacje te nie zostaną objęte klauzulą anonimowości.

Skrócona charakterystyka badanych

Badanie ilościowe zrealizowano na próbie 587 absolwentów zasadniczych szkół zawodowych i 560 uczniów tych szkół. Do badania wybrano 20 szkół, w tym 10 generujących największe i 10 generujących najmniejsze bezrobocie w regionie. Szkoły generujące największe bezrobocie pochodzą z powiatów: gnieźnieńskiego, gostyńskiego, grodzkiego, jarocińskiego, kolskiego, Miasta Konina (2 szkoły), pleszewskiego, wrzesińskiego oraz złotowskiego. Znajdujące się na drugim biegunie, szkoły generujące najmniejsze bezrobocie ulokowane są w powiatach: gnieźnieńskim, Mieście Kaliszu (3 szkoły), Mieście Poznaniu (2 szkoły), międzychodzkiem, nowotomyskim, ostrowskim i poznańskim. Absolwenci pojedynczej szkoły stanowili nie więcej niż 39 i nie mniej niż 17 ankietowanych. W przypadku uczniów liczba badanych w poszczególnych szkołach wahała się w granicach 21-32 osób. W szkołach o najmniejszym bezrobociu, bezrobotni absolwenci stanowili nie więcej niż 20% ankietowanych, w szkołach o największym bezrobociu ich odsetek nie był większy niż 50%.

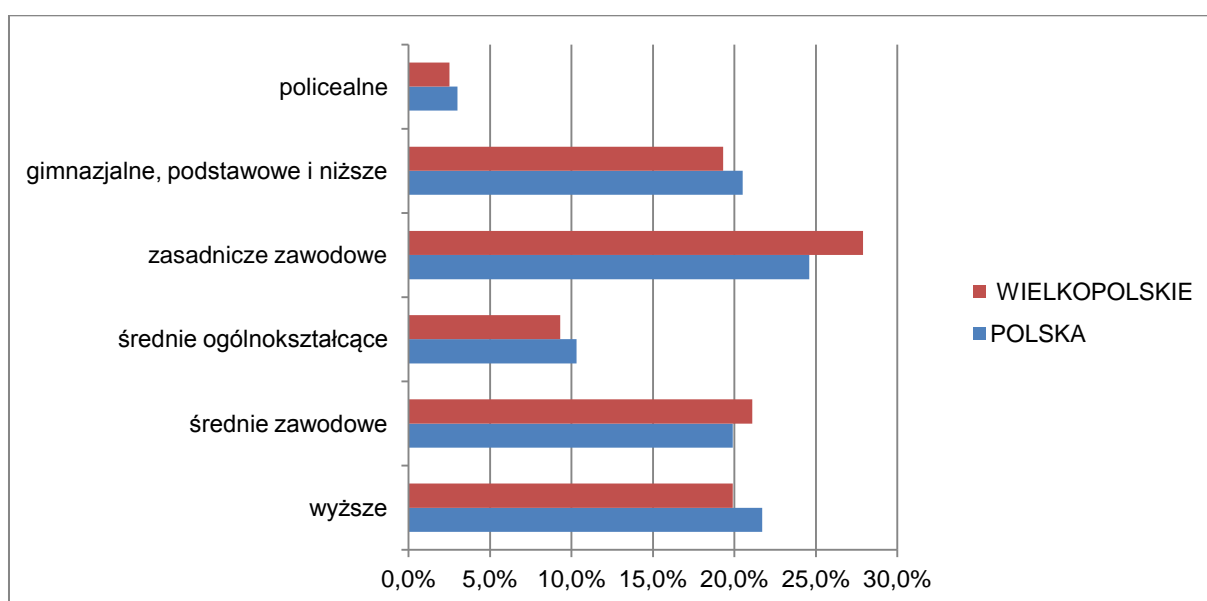
Zarówno wśród absolwentów jak i uczniów dominowali mężczyźni (w przypadku absolwentów 77,0% ogółu ankietowanych, w przypadku uczniów 76,1% ogółu ankietowanych). 53,8% absolwentów i 60,5% uczniów stanowili mieszkańcy wsi. Pozostali absolwenci i uczniowie to mieszkańcy miast: do 20 tys. mieszkańców (13,3% absolwentów i 10,9% uczniów), powyżej 20 tys. do 50 tys. mieszkańców (14,0% absolwentów i 8,0% uczniów), powyżej 50 tys. do 100 tys. mieszkańców (8,3% absolwentów i 8,0% uczniów), powyżej 100 tys. do 250 tys. mieszkańców (4,6% absolwentów i 5,2% uczniów), powyżej 250 tys. mieszkańców (6,0% absolwentów i 7,3% uczniów).

Sytuacja społeczno-gospodarcza regionu – analiza danych zastanych

Struktura wykształcenia w Wielkopolsce

Struktura wykształcenia w województwie wielkopolskim nie odbiega od tej w Polsce. Wykształcenie zasadnicze zawodowe jest poziomem wykształcenia najczęściej posiadanym zarówno w Polsce (24,6%), jak i w województwie wielkopolskim (27,9%). Kolejno mieszkańcy województwa wielkopolskiego legitymują się wykształceniem średnim zawodowym (21,1%), wyższym (19,9%) oraz gimnazjalnym, podstawowym i niższym (19,3%).

Rysunek 1. Struktura wykształcenia w Polsce i województwie wielkopolskim w 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, badanie BAEL

W przeciągu ostatnich dziesięciu lat zauważyć można pewne zmiany w strukturze wykształcenia w województwie wielkopolskim. Największe zmiany dotyczą wykształcenia wyższego, które w roku 2005 posiadało 11,9%, a w 2014 już 19,9% mieszkańców. Największy skok dotyczył roku 2010, w którym przybyło 3% osób z tym wykształceniem. Wzrost zainteresowania kształceniem dotyczy również wykształcenia średniego zawodowego. Pozytywną tendencją jest fakt, że coraz więcej osób pobiera naukę ponadgimnazjalną. Od roku 2005, gdy udział osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym wynosił 24,5%, do roku 2014 zmalał on do 19,3%. Coraz mniej osób kształci się na poziomie zasadniczej szkoły zawodowej. Od 2005 do 2014 roku liczba osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym zmalała o 3,6%. Nie zaobserwowano natomiast znaczących zmian w liczbie osób kończących licea ogólnokształcące oraz szkoły policealne.

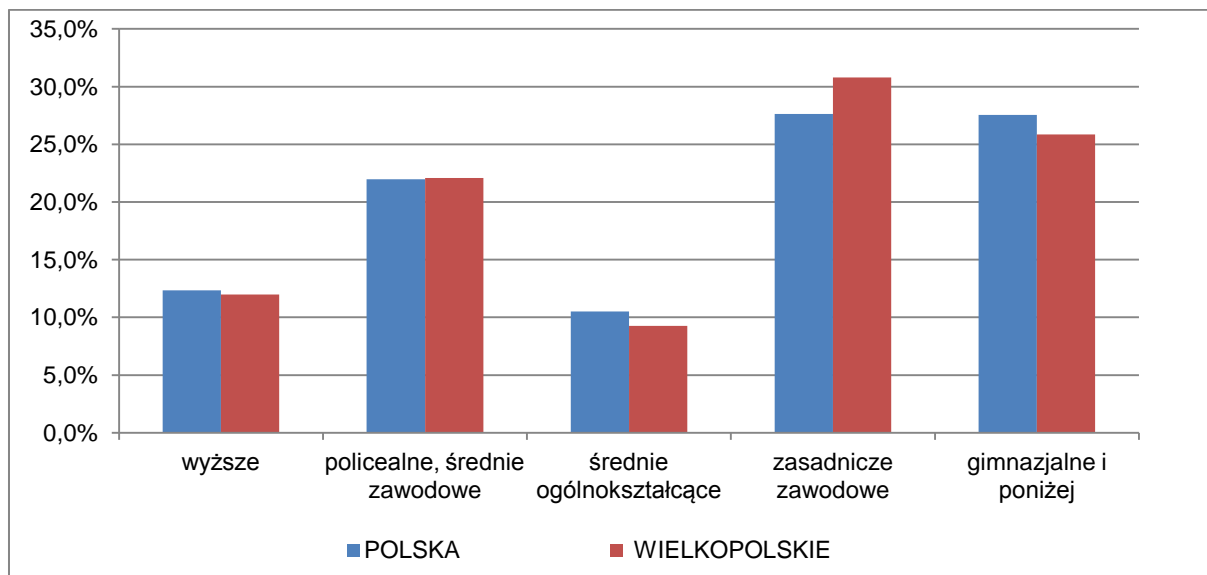
Odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym oscyluje pomiędzy 9,0% – 10,4% oraz policealnym pomiędzy 2,3% - 2,9%.

Młodzi na rynku pracy

W Wielkopolsce na koniec roku 2014 zarejestrowanych w urzędach pracy było ponad 116 tys. osób, z czego osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym stanowiły najliczniejszą grupę i odsetek ich wynosił ponad 30%. Sytuacja podobnie przedstawia się w Polsce, gdzie osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym stanowiły 27,6% ogółu.

W niemal identycznej sytuacji na rynku pracy były osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (27,5%). W przypadku osób z wykształceniem wyższym, policealnym, średnim zawodowym i średnim ogólnokształcącym sytuacja kształtuje się niemal identycznie w Polsce, jak i w województwie wielkopolskim. Najmniej zarejestrowanych jest osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, co może wynikać z tego, że osoby te często kontynuują naukę na uczelniach wyższych oraz osób z wykształceniem wyższym, których w województwie wielkopolskim zarejestrowanych było 12,0% (średnia dla Polski to 12,4%).

Rysunek 2. Struktura wykształcenia bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w województwie wielkopolskim i Polsce w 2014 roku

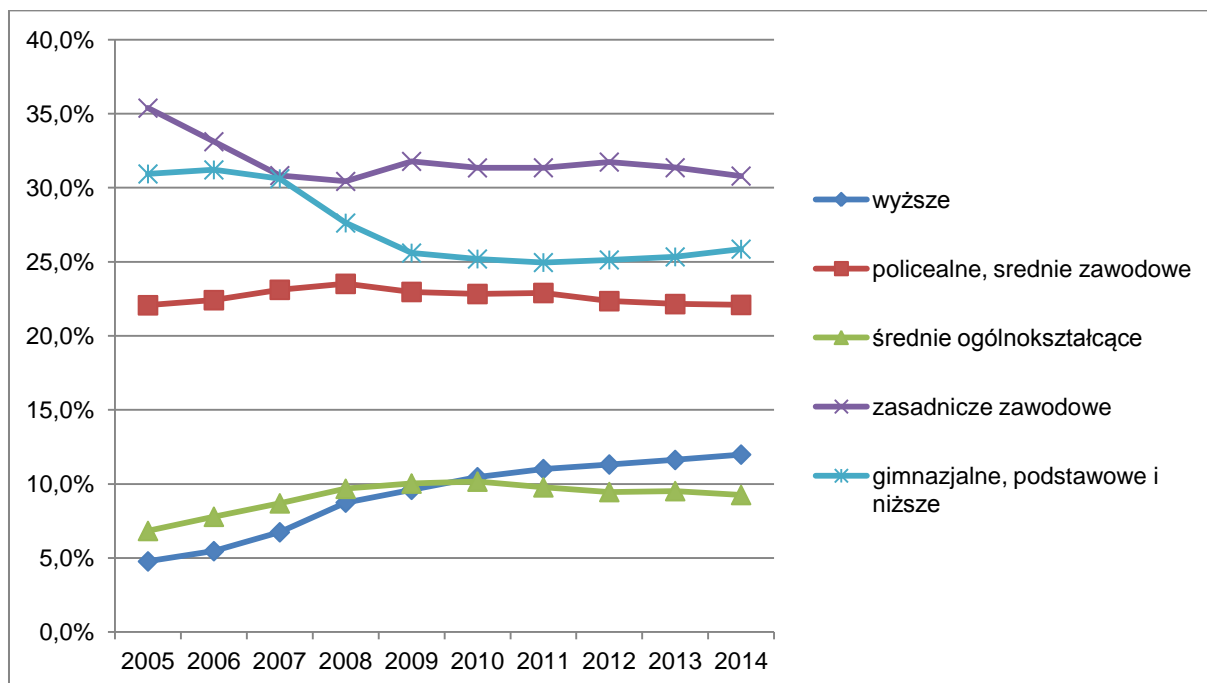

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat zauważalne są pewne zmiany w strukturze bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy pod względem wykształcenia. Zmiany dotyczyły w największym stopniu lat 2005 – 2008. W tym czasie udział zarejestrowanych osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym spadł o prawie

5%. Od 2012 r. zaobserwowano dalszy, choć nie tak znaczący spadek udziału tych osób wśród osób zarejestrowanych.

Rysunek 3. Struktura wykształcenia bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w województwie wielkopolskim w latach 2005 – 2014

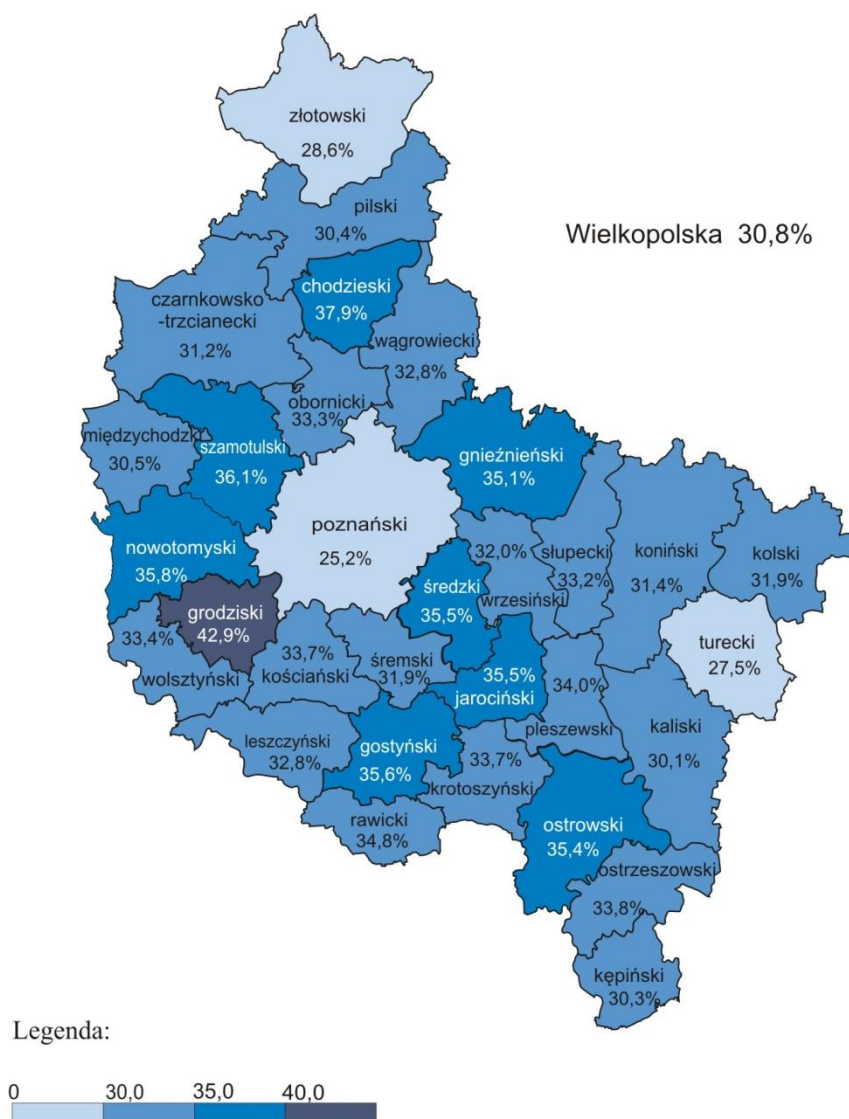

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Podobne zjawisko w latach 2005-2008 wystąpiło w przypadku osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym. Do roku 2008 odsetek tych osób spadł o 3,3%, a w roku 2009 o 5,7%. Wzrósł natomiast odsetek osób z wykształceniem wyższym, od początku omawianego okresu do 2014 o ponad 7%.

W przypadku analizy odsetka osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym w podziale na powiaty należy zauważyć, że największy odsetek w 2014 roku odnotowano w powiecie grodziskim i chodzieskim – odpowiednio 42,9% i 37,9%. Następnie w powiecie szamotulskim – 36,1%, nowotomyskim - 35,8% i jarocińskim - 35,5%. Najmniejszy udział bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym (poniżej 30%) odnotowano w powiatach złotowskim – 28,6%, tureckim – 27,5% oraz poznańskim – 25,2%, w Poznaniu odsetek ten wynosił jedynie 18,7%.

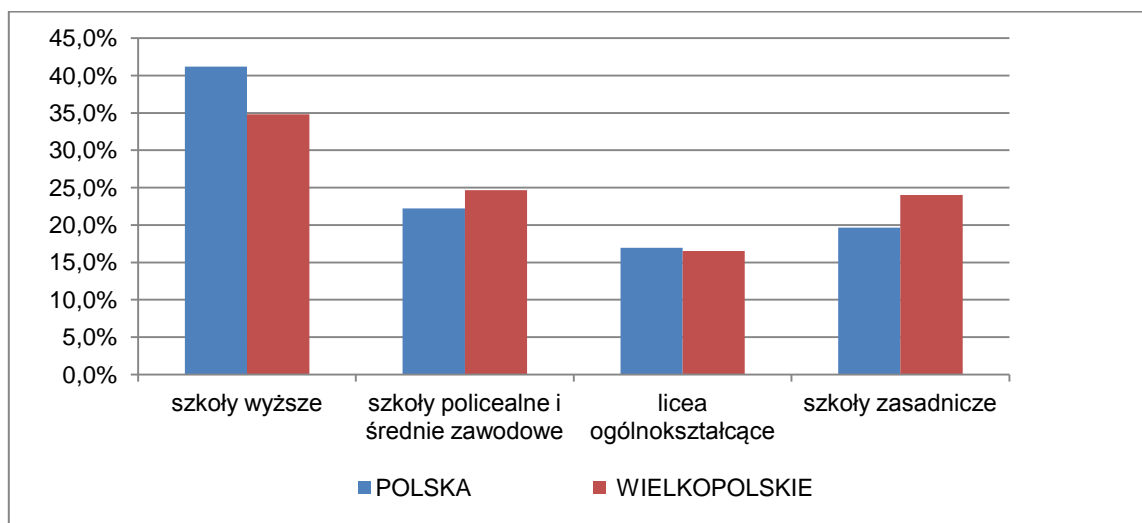
Rysunek 4. Odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w powiatach województwa wielkopolskiego w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Sytuację na rynku pracy absolwentów poszczególnych szkół trafnie odzwierciedlają dane dotyczące pracujących absolwentów podejmujących pracę po raz pierwszy. Status absolwenta na rynku pracy utrzymuje się przez okres jednego roku. Z prezentowanych danych jasno wynika, że najmniejszy problem ze znalezieniem pracy w rok po ukończeniu nauki mieli absolwenci szkół wyższych. W województwie wielkopolskim w przeciągu roku od ukończenia nauki prawie 35% absolwentów tych szkół znajdowało pracę. Sytuacja absolwentów szkół średnich zawodowych wraz z policealnymi oraz zasadniczych zawodowych w województwie wielkopolskim jest bardzo podobna – odpowiednio 24% i 24,6% z nich podejmowało pracę w pierwszym roku po ukończeniu nauki.

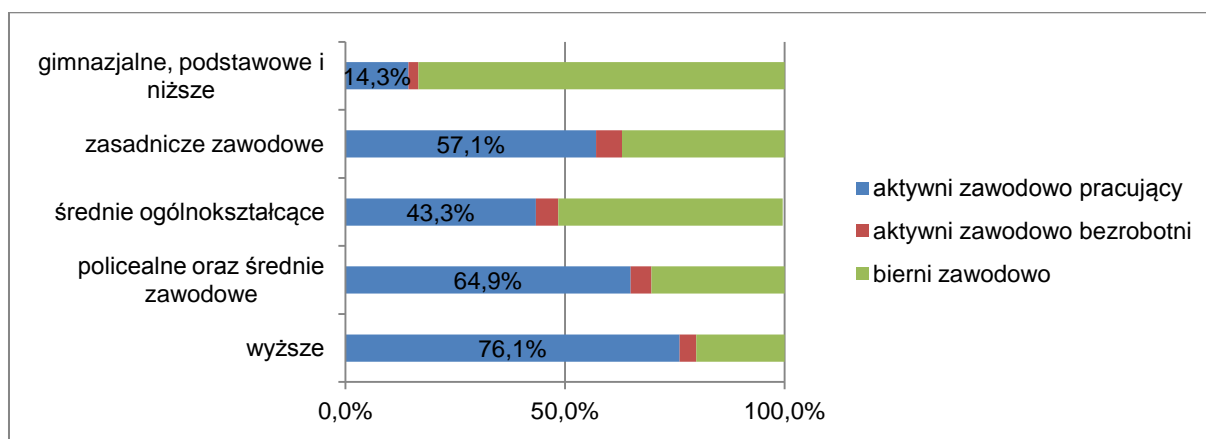
Rysunek 5. Odsetek pracujących absolwentów podejmujących pracę po raz pierwszy wg typu szkoły w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując aktywność ekonomiczną mieszkańców województwa wielkopolskiego ze względu na posiadane wykształcenie, zauważyć można, że występują tutaj pewne zależności. Bierność zawodowa w zdecydowanie większym stopniu dotyczy osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym oraz ogólnokształcącym. Zaznaczyć jednak należy, że jako bierne zawodowo określane są również osoby pobierające naukę, stąd też tak duży odsetek osób biernych wśród osób z ww. kategorii. Osoby z pozostałych grup miały zdecydowanie większy udział osób pracujących (76,1% osób z wykształceniem wyższym, 64,9% osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym oraz 57,1% z wykształceniem zasadniczym zawodowym).

Rysunek 6. Ludności wg typu aktywności i wykształcenia w województwie wielkopolskim w 2014 roku

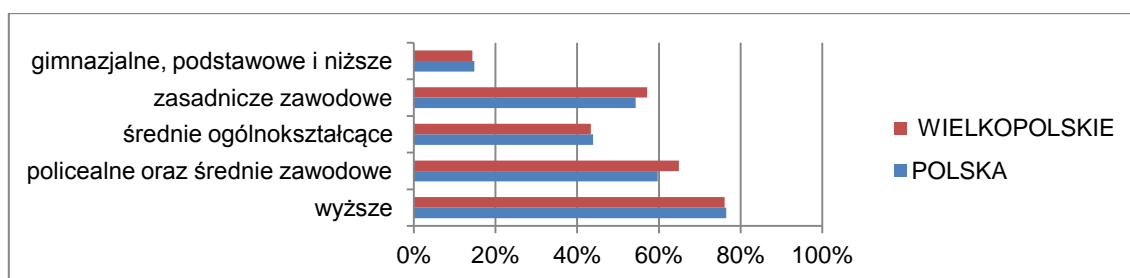
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, badanie BAEL

Analizując aktywność zawodową osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym zauważyć można, że liczba osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym pozostających

bez pracy na przestrzeni lat 2005 - 2014 zmieniła się. W stosunku do roku 2005, w 2014 liczba osób aktywnych zawodowych bezrobotnych zmalała o 7,2%, natomiast liczba biernych zawodowo wzrosła o 6,4%.

Kolejną istotną miarą odzwierciedlającą sytuację na rynku pracy jest wskaźnik zatrudnienia, określany jako odsetek ludności pracującej zawodowo. W Polsce w 2014 roku najwyższa wartość wskaźnika dotyczyła osób z wykształceniem wyższym (77%) i była bardzo zbliżona do wartości w województwie wielkopolskim, która wyniosła 76%. Stosunkowo wysoki wskaźnik zatrudnienia cechował również osoby legitymujące się wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym. Najniższy wskaźnik zatrudnienia wystąpił w grupie osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym. Najmniejsze różnice pomiędzy krajem i regionem w kontekście tej wartości odnotowano wśród osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym oraz gimnazjalnym i niższym. Wskaźnik zatrudnienia dla osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym wynosił w województwie wielkopolskim 57% i był o 3 punkty procentowe wyższy niż średnia dla Polski.

Rysunek 7. Wskaźnik zatrudnienia wg poziomu wykształcenia w województwie wielkopolskim i w Polsce w 2014 roku

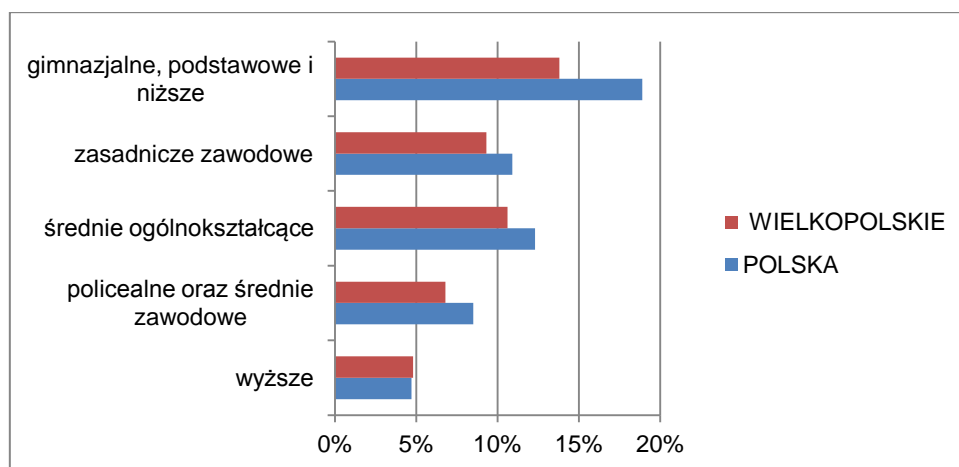
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, badanie BAEL

Na przestrzeni omawianych 10 lat wskaźnik zatrudnienia osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym był wyższy w województwie wielkopolskim niż w Polsce i na obu omawianych obszarach co roku ulegał zmianie. Najwyższą wartość dla województwa wielkopolskiego odnotowano w roku 2008, zatrudnionych było wtedy około 62% osób, najniższą wartość wskaźnik osiągnął w roku 2006 i wynosił około 56%. Takie wartości są odzwierciedleniem zjawisk zachodzących w gospodarce krajowej i europejskiej.

Kolejnym ważnym wskaźnikiem sytuacji na rynku pracy jest stopa bezrobocia, wyrażająca procentowy udział bezrobotnych danej kategorii w liczbie aktywnych zawodowo danej kategorii. Sytuacja w województwie wielkopolskim przedstawia się korzystniej niż w pozostałej części kraju. Z wyjątkiem osób z wykształceniem wyższym, gdzie wartości są do siebie bardzo zbliżone, stopa bezrobocia w każdej grupie wyznaczonej ze względu na typ wykształcenia jest niższa w województwie wielkopolskim. Najniższe bezrobocie dotyczyło

osób z wykształceniem wyższym (4,8%), co potwierdzają wszystkie wcześniej przytoczone wskaźniki, a najwyższe osób z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej (13,8%).

Rysunek 8. Stopa bezrobocia wg wykształcenia w województwie wielkopolskim i w Polsce w 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, badanie BAEL

Mniej więcej od 2010 roku stopa bezrobocia osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym zarówno w województwie wielkopolskim jak i Polsce utrzymuje się na względnie stałym poziomie i wynosi odpowiednio około 10% w województwie wielkopolskim i 12% w Polsce. Dysproporcje pomiędzy poszczególnymi latami tych dwóch wskaźników również szczególnie się nie różnią. Największy spadek poziomu bezrobocia w dwóch omawianych obszarach zauważalny był na przestrzeni trzech lat pomiędzy rokiem 2005 a 2008 i wynosił prawie 14% dla Polski i 13% dla województwa wielkopolskiego.

Struktura szkolnictwa w województwie wielkopolskim¹

W województwie wielkopolskim funkcjonuje 605 szkół gimnazjalnych, z czego 531 to szkoły publiczne. Po ukończeniu nauki na poziomie gimnazjalnym młodzi mieszkańcy województwa wielkopolskiego najczęściej decydują się kontynuować naukę w liceach ogólnokształcących, technikach oraz zasadniczych szkołach zawodowych. Zdecydowana większość techników oraz zasadniczych szkół zawodowych jest szkołami publicznymi. W przypadku liceów ogólnokształcących 15 % z nich jest szkołami niepublicznymi.

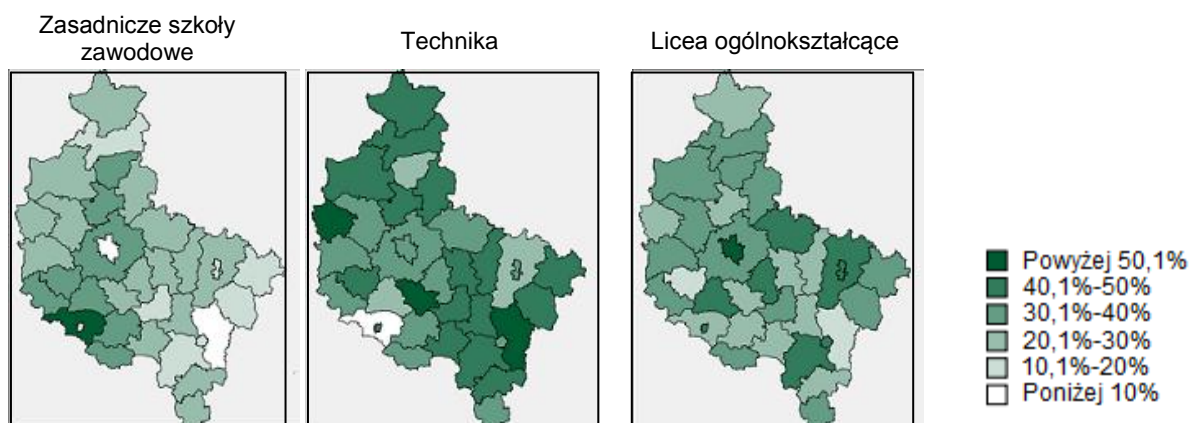
W większości powiatów województwa wielkopolskiego najmniej uczniów uczęszczało do zasadniczych szkół zawodowych. Najmniejszy udział zaobserwowano w miastach na prawach powiatu (głównie w Poznaniu) oraz w powiatach: tureckim, pilskim oraz kaliskim. Zdecydowanie największy udział uczniów tego typu szkół był w powiecie leszczyńskim. Warto podkreślić, że w powiecie tym nie ma technikum. W powiatach miejskich

¹ Opis nie zawiera danych dotyczących szkół dla dorosłych oraz specjalnych.

zaobserwowano natomiast duży udział uczniów liceów ogólnokształcących. Znacząca część młodzieży pobierała naukę w liceach ogólnokształcących również w powiatach: konińskim, kościańskim, ostrowskim oraz średzkim. Najmniejszy udział uczniów pobierających naukę w tym typie szkół wystąpił w powiatach: międzychodzkiem, słupeckim, krotoszyńskim, pleszewskim, grodziskim oraz kaliskim (w powiatach tych w porównaniu z pozostałymi szkołami udział ten nie przekroczył 25%). Średnio największy udział uczniów spośród ww. szkół w województwie wielkopolskim występował w technikum (średnio 41%).

Rysunek 9. Udział uczniów poszczególnych typów szkół w ogóle uczniów w powiecie w 2014 r.

Źródło: System Informacji Oświatowej

Odnosząc się do poszczególnych kierunków prowadzonych w zasadniczych szkołach zawodowych na terenie województwa wielkopolskiego do najpopularniejszych kierunków (w kontekście największej liczby uczniów) należą: mechanik pojazdów samochodowych, sprzedawca, kucharz oraz fryzjer.

Rysunek 10. Udział uczniów poszczególnych kierunków w ogóle uczniów zasadniczych szkół zawodowych w 2015 r. w województwie wielkopolskim

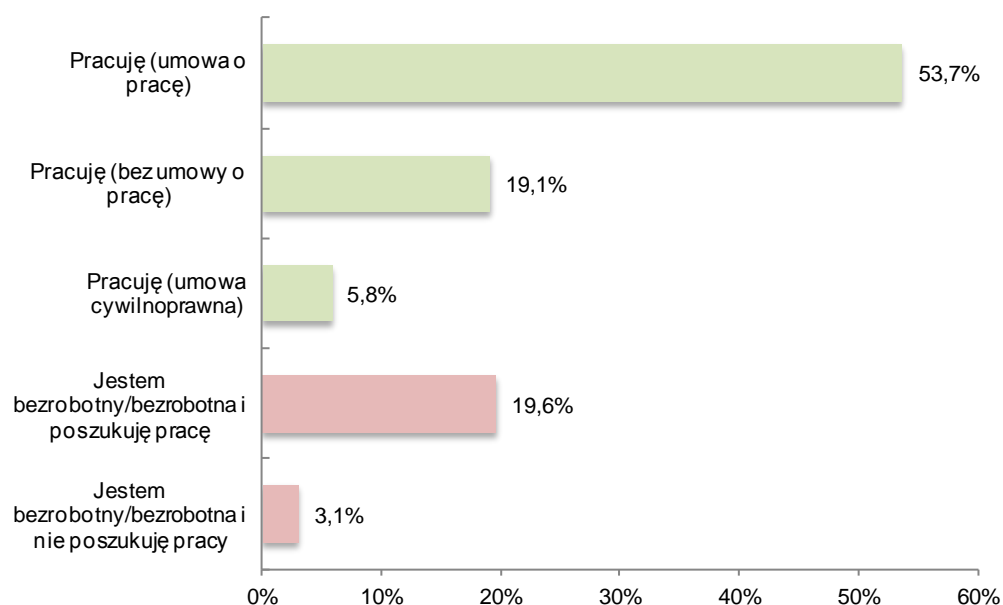
Źródło: System Informacji Oświatowej

Analizując udział uczniów poszczególnych kierunków zasadniczych szkół zawodowych można zauważyć znaczący udział we wszystkich powiatach osób pobierających naukę w zawodach: mechanik pojazdów samochodowych, kucharz, sprzedawca oraz fryzjer. Zawody te dominują w przeważającej większości powiatów.

1. Przyczyny bezrobocia absolwentów zasadniczych szkół zawodowych

Do grona bezrobotnych należy 22,7% ogółu ankietowanych absolwentów. Zdecydowana większość spośród bezrobotnych aktualnie poszukuje pracy. **Nieposiadanie pracy jest ściśle uwarunkowane ukończoną szkołą oraz jej przynależnością do grona szkół generujących największe lub najmniejsze bezrobocie.** W obu przypadkach zależność potwierdził test Chi-kwadrat, wartością p-value < 0,001. W gronie respondentów ze szkół generujących najmniejsze bezrobocie odnotowano 12,4% bezrobotnych, wśród respondentów ze szkół o największym bezrobociu bezrobotni stanowili 32,8% wszystkich ankietowanych.

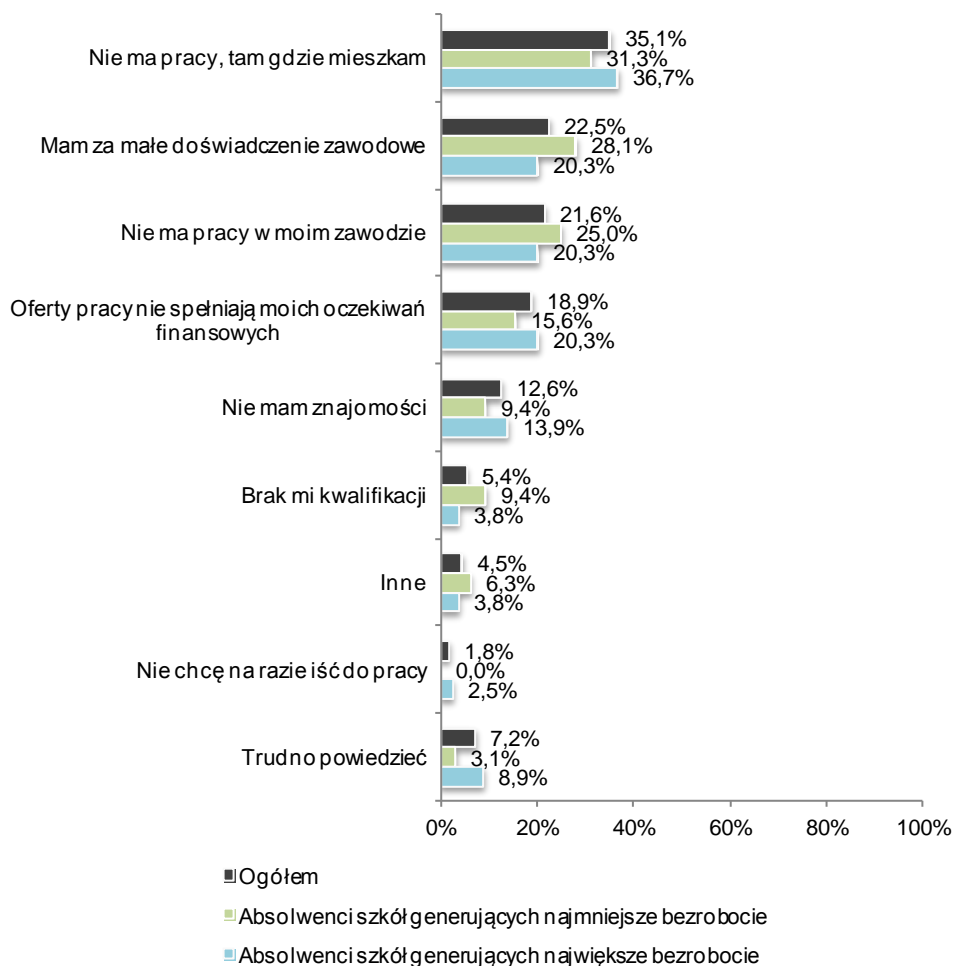
Rysunek 11. Badani absolwenci według statusu na rynku pracy N=587

W trakcie badania zidentyfikowano główne przyczyny bezrobocia wśród absolwentów zasadniczych szkół zawodowych, którzy obecnie poszukują pracy. W ich opinii **największą barierę stanowi fakt, że w miejscu gdzie mieszkają nie ma pracy (35,1% respondentów wskazało taką odpowiedź)**, zatem znaczenie mają uwarunkowania gospodarcze danego powiatu. Potwierdzają to wyniki badania przedstawione w dalszej części opracowania oraz w raporcie pełnym. W dalszej kolejności absolwenci wskazywali na takie problemy jak: **zbyt małe doświadczenie zawodowe (22,5%), brak pracy w wyuczonym zawodzie (21,6%) oraz niskie oferowane wynagrodzenia, które nie spełniają oczekiwań bezrobotnych absolwentów poszukujących pracy (18,9%)**. Bardzo istotny jest fakt, że niewielu absolwentów jako bezpośrednią przyczynę bezrobocia wskazało braki kwalifikacyjne. Ich zdaniem to raczej brak doświadczenia, a nie braki kwalifikacyjne, utrudnia im podjęcie pracy.

Na podstawie wyników badania można również przypuszczać, że absolwentów ze szkół generujących największe bezrobocie cechuje nieco większe zniechęcenie, objawiające się przywiązywaniem większej wagi do przyczyn bezrobocia niezależnych od ich postawy oraz kwalifikacji.

Rysunek 12. Przyczyny bezrobocia absolwentów poszukujących pracy a ukończona szkoła N=115

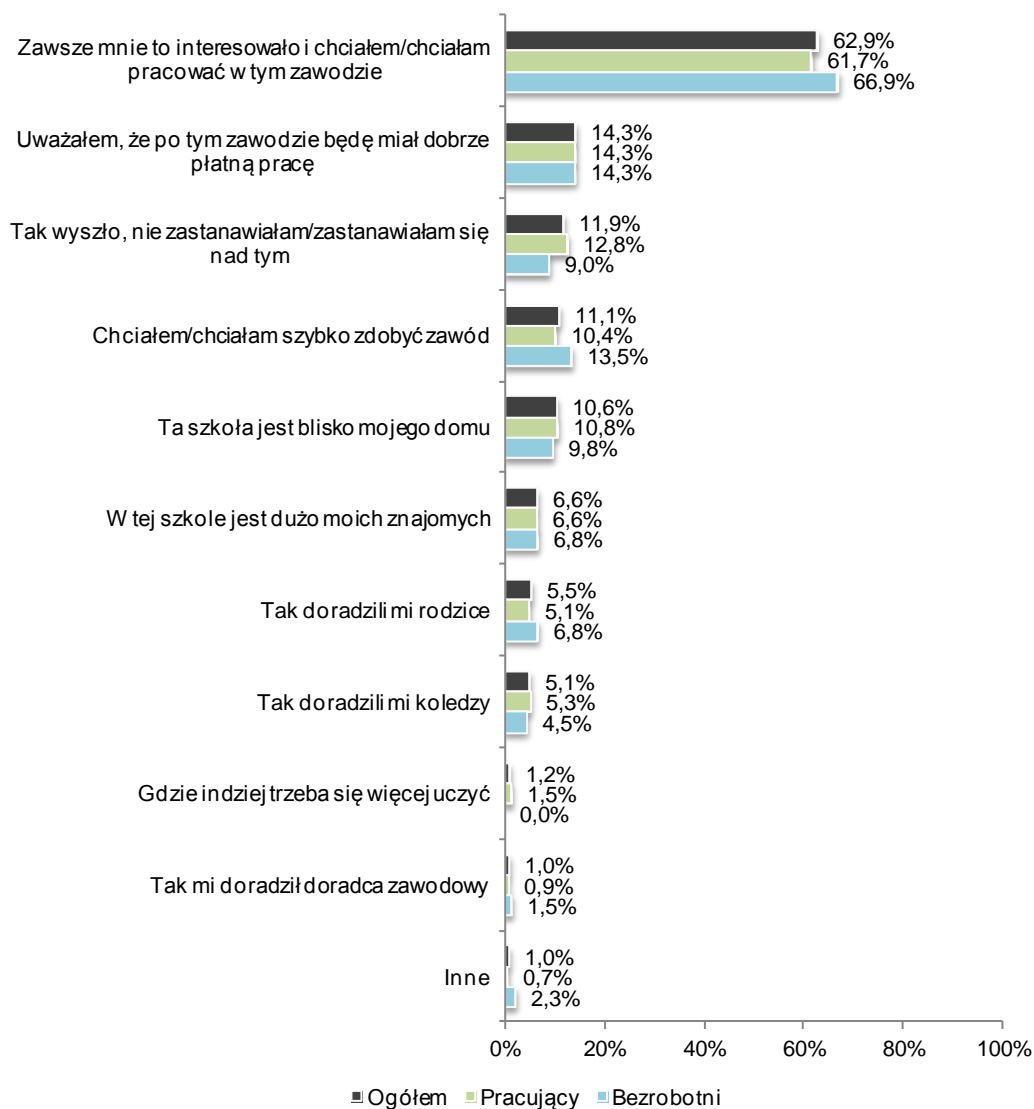

Absolwenci tych szkół, częściej niż pozostali twierdzą, że w miejscu ich zamieszkania nie ma pracy, częściej za przyczynę bezrobocia uznają brak znajomości, rzadziej natomiast zauważają swoje braki w doświadczeniu i kwalifikacjach zawodowych.

Na podstawie wyników badania można stwierdzić, że problemem w podjęciu zatrudnienia po ukończeniu szkoły jest również niski poziom świadomości edukacyjno-zawodowej. Zgodnie z wynikami badań, na wybór szkoły przez absolwentów największy wpływ miały zainteresowania i wcześniejsza chęć pracy w wyuczonym zawodzie. Odpowiedź taką wskazało 62,9% badanych absolwentów. Uprawniony jest zatem wniosek sugerujący raczej autoteliczną, a nie instrumentalną postawę względem wyboru szkoły wśród większości ankietowanych. Absolwenci w większości wybierali daną szkołę, ponieważ ta oferowała

pracę w zawodzie, który ich interesował. Pozostałe odpowiedzi wskazywane były zdecydowanie rzadziej. 14,3% respondentów podjęło decyzję o wyborze szkoły z nadzieją na dobrze płatną pracę, 11,9% badanych wybrało szkołę bezrefleksyjnie, 11,1% ankietowanych pragnęło szybko zdobyć zawód, a kolejnych 10,6% respondentów wybrało określoną szkołę, ponieważ znajdowała się blisko ich miejsca zamieszkania. Wyłącznie 1,0% absolwentów wybrał szkołę kierując się opinią doradcy zawodowego. Wskazuje to na fakt, że młode osoby, podejmujące decyzje edukacyjne w gimnazjum, w zdecydowanej większości nie biorą po uwagę opinii doradcy zawodowego. W tym kontekście niepokojący jest fakt, że pięciokrotnie więcej absolwentów bardziej od opinii doradcy zawodowego ceniło rady kolegów. Obawy musi budzić również fakt, że więcej niż co dziesiąty badany podjął decyzję o dalszej nauce bez zastanowienia.

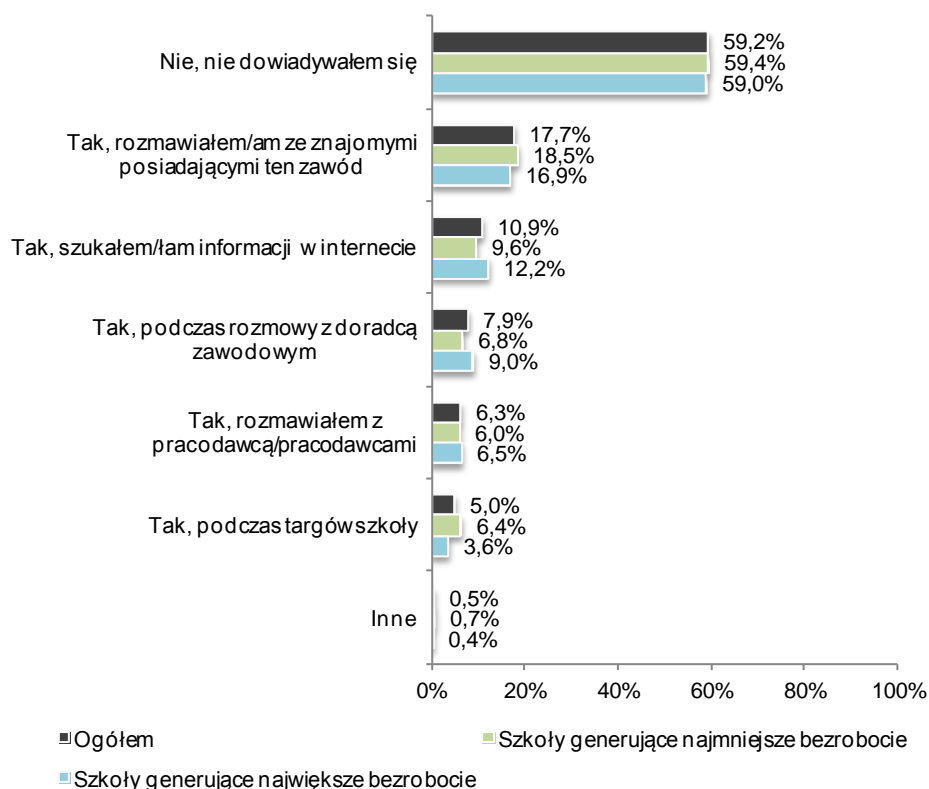
Rysunek 13. Powody podjęcia nauki przez absolwentów w wybranej szkole N=587

Podobne pytanie skierowano do uczniów. **10,9% ankietowanych przyznaje, że dokonało wyboru szkoły, ponieważ „Tak wyszło”**. Odsetek tych właśnie uczniów był wyższy w grupie szkół generujących większe bezrobocie. W tej grupie losowego wyboru dokonało 14,4% uczniów tj. prawie o połowę więcej niż w szkołach generujących najmniejsze bezrobocie. W porównaniu do absolwentów, uczniowie zdecydowanie rzadziej wskazywali na kierowanie się podczas wyboru szkoły zainteresowaniami oraz chęcią pracy w konkretnym zawodzie (33%). Większy jest również udział osób, które zdecydowały się na podjęcie nauki w wybranej szkole z uwagi na przekonanie o możliwości zdobycia dobrze płatnej pracy po jej zakończeniu (28,5%) bądź szybkim zdobyciu zawodu (23,7%). Bardzo podobny (znikomy) w obu grupach był wpływ doradcy zawodowego na dokonanie wyboru dalszej szkoły.

Ponad połowa badanych uczniów (59,2%) wskazała, że przed wyborem kierunku nie poszukiwała informacji na temat możliwości znalezienia po nim pracy. Odsetek uczniów, prezentujących taką postawę był niemal równy w szkołach generujących najwyższe oraz najniższe bezrobocie. 40,8% uczniów szkół zawodowych przed wyborem kierunku kształcenia dowiadywało się, jak wygląda możliwość znalezienia zatrudnienia po kierunku, na którym chcieli podjąć kształcenie. Taka postawa może przekładać się na zwiększenie możliwości znalezienia zatrudnienia w zawodzie po ukończeniu szkoły. W celu uzyskania informacji o możliwości znalezienia pracy w danym zawodzie uczniowie rozmawiali ze znajomymi (17,7%), szukali informacji na temat wybranych zawodów w Internecie (10,9%), rozmawiali z doradcami zawodowymi (7,9%), rozmawiali z pracodawcami (6,3%) oraz poszukiwali informacji o możliwości zatrudnienia w zawodzie podczas targów, organizowanych przez szkoły (5,0%). Niski odsetek uczniów wskazujących rozmowy z doradcą zawodowym oraz z pracodawcami wskazuje na konieczność zintensyfikowania doradztwa na wcześniejszych etapach nauki, zdecydowanie w szkołach gimnazjalnych, a nawet w ostatnich klasach szkół podstawowych.

Rysunek 14. Wybór kierunku kształcenia przez uczniów a poszukiwanie informacji o trudności w uzyskaniu po nim pracy N=560

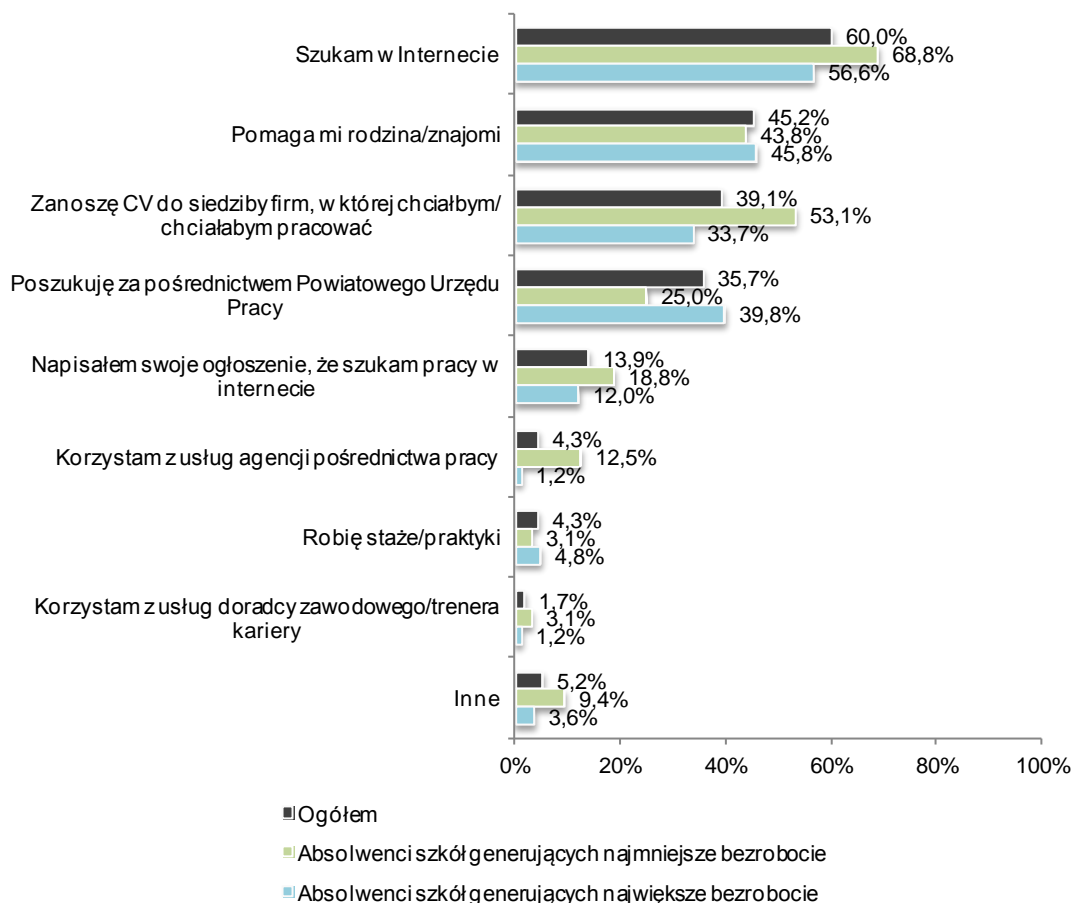

Duży odsetek badanych uczniów (42,6%) ostatnich klas szkół zawodowych nie interesował się również w ciągu ostatniego półrocza tym, czy w ich miejscu zamieszkania można znaleźć pracę w zawodzie, którego się uczą. Bezrefleksyjna postawa z pewnością ma wpływ na poziom bezrobocia wśród przyszłych absolwentów. **Aż 42,6% badanych nie wykazuje zainteresowania związanego z możliwością zatrudnienia po ukończeniu szkoły.** Odsetek tych uczniów jest podobny w grupie szkół generujących największe bezrobocie wśród absolwentów (42,0%) i w grupie, która generuje niedużą liczbę bezrobotnych (43,3%). Wśród pozostałych, najczęstszymi sposobami pozyskiwania wiedzy nt. możliwości uzyskania zatrudnienia po ukończeniu szkoły była rozmowa z pracodawcą, będącym organizatorem praktyk (20,3%), informacje pochodzące od kolegów/rodziny (19,1%), bądź Internet (17,4%).

W ramach badania poruszono również problem poszukiwania pracy przez absolwentów poszczególnych szkół. Wyniki badania pozwoliły zidentyfikować istotną prawidłowość. Absolwenci ze szkół generujących najmniejsze bezrobocie częściej od pozostałych szukają pracy w Internecie, zanoszą CV bezpośrednio do firm, w których chcieliby pracować, piszą własne ogłoszenia i publikują je w Internecie oraz korzystają z usług agencji pośrednictwa pracy. Istotnie rzadziej natomiast poszukują zatrudnienia za pośrednictwem powiatowego urzędu pracy – na tym polu bardziej aktywni są bezrobotni absolwenci ze szkół generujących największe bezrobocie. Zależność tę w większości przypadków potwierdził test Chi-kwadrat.

Na podstawie wyników badania można zatem stwierdzić, że ukończona szkoła wpływa na późniejszą aktywność absolwenta związaną z poszukiwaniem pracy.

Rysunek 15. Sposoby poszukiwania pracy a ukończona szkoła $N=115$

Można zatem przypuszczać, że absolwenci ze szkół generujących najmniejsze bezrobocie są nie tylko lepiej przygotowani do swoich ról zawodowych, lecz również są bardziej aktywni w poszukiwaniu pracy od osób kończących szkołę generującą największe bezrobocie.

Przyczyny bezrobocia absolwentów zasadniczych szkół zawodowych omówiono również w trakcie wywiadów jakościowych z dyrektorami szkół. Opinie dyrektorów szkół zawodowych dotyczące przyczyn problemów absolwentów na rynku pracy koncentrują się na trzech obszarach: **kompetencjach miękkich i postawach absolwentów, warunkach panujących na rynku pracy oraz współpracy między szkołami a pracodawcami.**

Pierwszy z nich dotyczy postaw oraz kompetencji miękkich absolwentów. Badani w tym zakresie podkreślają znaczenie zaangażowania uczniów w proces nauczania oraz pozyskiwania kwalifikacji na odpowiednim poziomie. Dyrektorzy szkół wiążą tę kwestię

z predyspozycjami osobowościowymi uczniów oraz niedostatecznie dobrym rozeznaniem rynku pracy i specyfiki danego zawodu na etapie wyboru profilu kształcenia.

Drugim znaczącym uwarunkowaniem jest sytuacja lokalnego rynku pracy. W opinii części badanych, lokalne rynki pracy są na tyle chłonne, że są w stanie przyjąć absolwentów, jeśli ci wykażą odpowiednie zainteresowanie podjęciem zatrudnienia. Należy przy tym zaznaczyć, że na motywację do podjęcia pracy ma również wpływ jakość ofert pracy obecnych na rynku. Istotna w tym aspekcie jest przede wszystkim kwestia niskich wynagrodzeń jakie są oferowane, które odbiegają od oczekiwań płacowych absolwentów. Problem ten ma wpływ na wydłużony okres poszukiwania zatrudnienia.

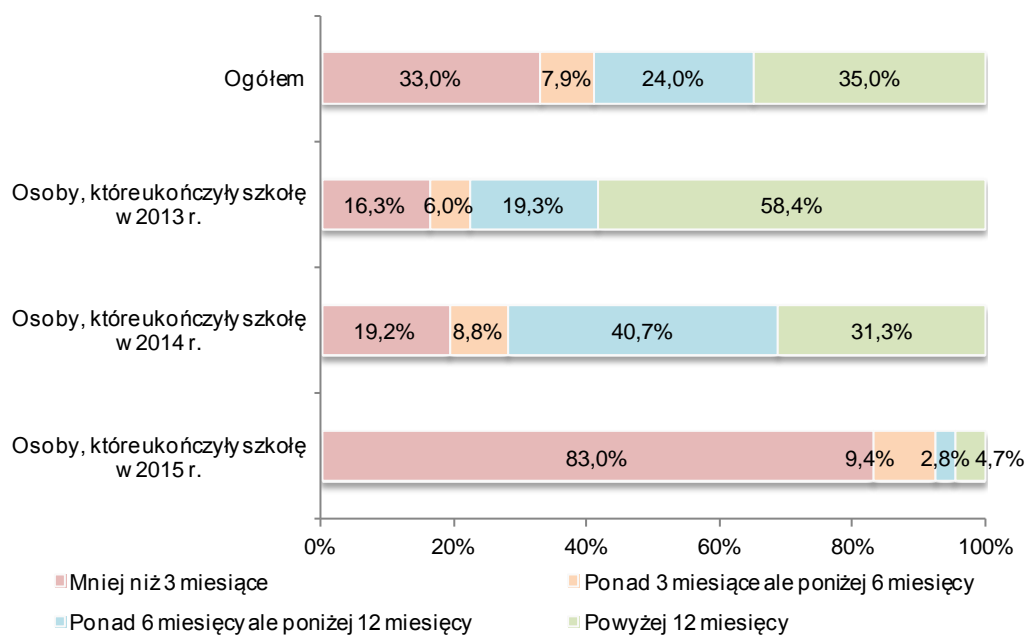
Nieco odmienne wskazania pojawiały się w ramach wywiadów realizowanych wśród dyrektorów reprezentujących szkoły o najwyższym poziomie bezrobocia wśród absolwentów. Ta grupa wyraźnie częściej od pozostałych wskazywała na trudną sytuację absolwentów, wynikającą z wielkości zapotrzebowania na pracowników na lokalnych rynkach pracy. Badani wskazywali na niewielką liczbę pracodawców, zwłaszcza w mniejszych miejscowościach oraz niewielką mobilność absolwentów, którzy rzadko poszukują zatrudnienia poza miejscem zamieszkania.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na trudności w znalezieniu zatrudnienia przez absolwentów jest sposób kształcenia stosowany w poszczególnych szkołach. W tym zakresie badani podkreślali kwestie związane z potrzebą ścisłej współpracy pomiędzy lokalnymi pracodawcami i placówkami edukacyjnymi, która nie jest realizowana we wszystkich placówkach w województwie. Prowadzenie kształcenia w oderwaniu od rynku pracy skutkuje późniejszymi trudnościami w znalezieniu zatrudnienia przez absolwentów. Warto podkreślić, że badani nie odnosili się do kształcenia w zawodach deficytowych, lecz współpracy na poziomie konkretnych kwalifikacji. Zdaniem respondentów, placówki podejmujące tak bliską współpracę z pracodawcami znacznie ograniczają ryzyko bezrobocia wśród swoich absolwentów.

2. Diagnoza czynników wpływających na dobrą sytuację zawodową absolwentów zasadniczych szkół zawodowych na rynku pracy

Zdecydowana większość badanych absolwentów w chwili obecnej posiada pracę. 53,7% posiada umowę o pracę, 5,8% pracuje na podstawie umowy cywilno-prawnej, a kolejnych 19,1% wykonuje pracę, która nie jest regulowana jakąkolwiek umową, a zatem pracuje w szarej strefie. 33,0% absolwentów posiada pracę od mniej niż 3 miesięcy. 7,9% pracuje przez okres co najmniej 3, ale mniej niż 6 miesięcy. Kolejnych 24,0% absolwentów jest zatrudnionych przez okres co najmniej 6 miesięcy, ale krócej niż 12 miesięcy. Pozostałe 35,0% respondentów to osoby pracujące powyżej 12 miesięcy. Czas od jakiego ankietowani posiadają pracę jest silnie uzależniony od roku, w którym kończyli naukę. Z reguły im wcześniej zakończona edukacja, tym dłuższy staż pracy. Zależność tę potwierdził test Chi-kwadrat, gdzie p-value < 0,001.

Rysunek 16. Okres od jakiego pracują absolwenci N=454

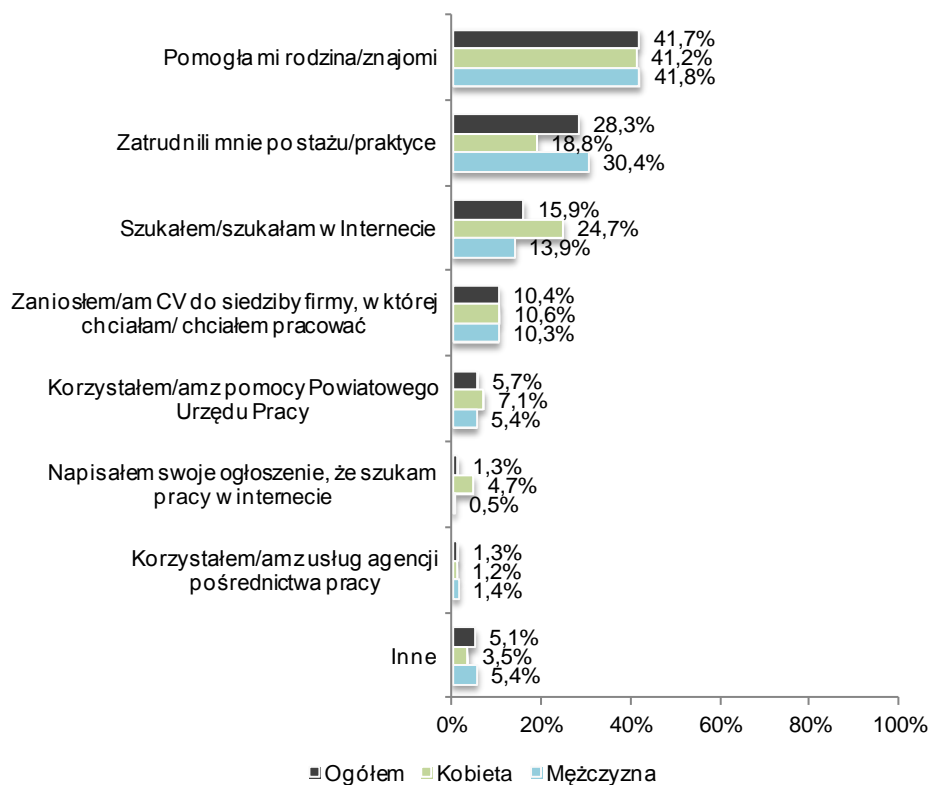

Wyniki badania wskazują, że większość pracujących absolwentów posiada pracę w wyuczonym zawodzie (59,9%). Zatrudnienie w zawodzie posiada 63,5% pracujących kobiet i 59,1% pracujących mężczyzn. Nie zachodzi natomiast istotna korelacja, jeśli weźmiemy pod uwagę typ szkoły. 60,4% pracujących absolwentów szkół generujących najmniejsze bezrobocie i 59,3% absolwentów szkół generujących największe bezrobocie, pracuje w swoim zawodzie. Niemniej, odsetek pracujących w swoim zawodzie uznać należy za relatywnie wysoki. Respondenci, którzy nie pracowali w swoim zawodzie najczęściej legitymowali się wykształceniem: mechanika pojazdów samochodowych (54 osoby, 49,5%

wszystkich badanych absolwentów w tym zawodzie), fryzjera (25 osób, 35,2%), elektromechanika pojazdów samochodowych (23 osoby, 46,0%), elektryka (12 osób, 44,4%), monteru zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie (10, 29,4%), blacharza samochodowego (8 osób, 57,1%), murarza-tylnkarza (7 osób, 28,0%), monteru sieci, instalacji i urządzeń sanitarnych (6 osób, 18,8%), stolarza (6 osób, 35,3%), kucharza (5 osób, 55,6%), cieśli (5 osób, 45,5%), lakiernika (5 osób, 62,5%), cukiernika (5 osób, 55,6%).

W ramach badania podjęto próbę określenia czynników wpływających na korzystną sytuację zawodową absolwentów. Wyniki badania wskazują, że głównym czynnikiem w opinii samych absolwentów mającym wpływ na dobrą sytuację zawodową pracujących absolwentów jest **pomoc rodziny/znajomych**. Dzięki tej pomocy pracę uzyskało 41,7% pracujących obecnie absolwentów.

Rysunek 17. Sposób uzyskania pracy przez pracujących absolwentów N=454

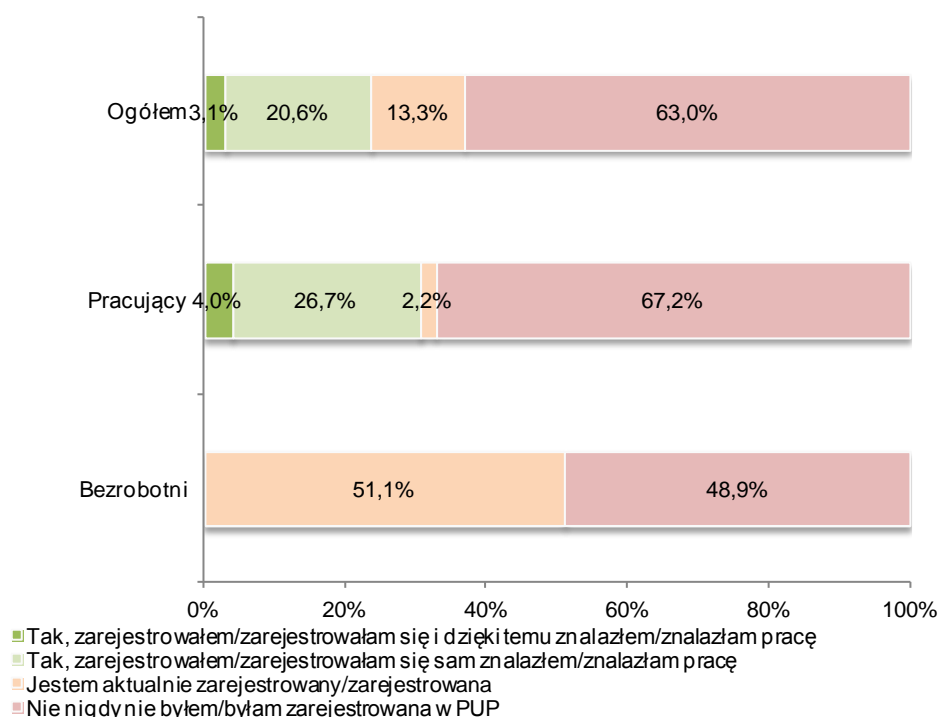

Drugim najczęściej wskazywanym sposobem uzyskania pracy było wcześniejsze **odbycie stażu**, po upływie którego udało się uzyskać pracę (28,3%). Staż/praktyka jest niezwykle cennym narzędziem w walce z bezrobociem osób młodych, posiadających niewielkie doświadczenie zawodowe, ponieważ umożliwia nabycie praktycznych umiejętności oraz daje możliwość zapoznania się z charakterem pracy w danej branży.

Ponadto, 15,9% absolwentów udało się zdobyć pracę dzięki samodzielным poszukiwaniom, a kolejnym 10,4% - dzięki zanieśieniu CV bezpośrednio do siedziby firmy, w której chcieli pracować. Bardzo niewielu absolwentów uzyskało zatrudnienie dzięki pośrednictwu prywatnych agencji zatrudnienia (1,3%), niewielu również udało się pozyskać pracę w wyniku pośrednictwa powiatowych urzędów pracy (5,7%). Na podstawie uzyskanych wyników można również zaobserwować, że mężczyźni częściej niż kobiety uzyskują zatrudnienie po odbyciu stażu bądź praktyki. Kobiety natomiast częściej uzyskiwały zatrudnienie w efekcie poszukiwania ofert pracy w Internecie.

W toku analizy zbadano również dotychczasową współpracę absolwentów z powiatowym urzędem pracy. **Aktualnie w rejestrach urzędów pozostaje 13,3% badanych absolwentów tj. 51,1% absolwentów aktualnie pozostających bez pracy. Pozostali pozostający bez pracy (48,9%) nigdy nie byli zarejestrowani w PUP – wszyscy z nich nie pracują i w większości poszukują pracy bez wsparcia PUP.**

Rysunek 18. Rejestracja absolwentów w powiatowym urzędzie pracy $N=587$

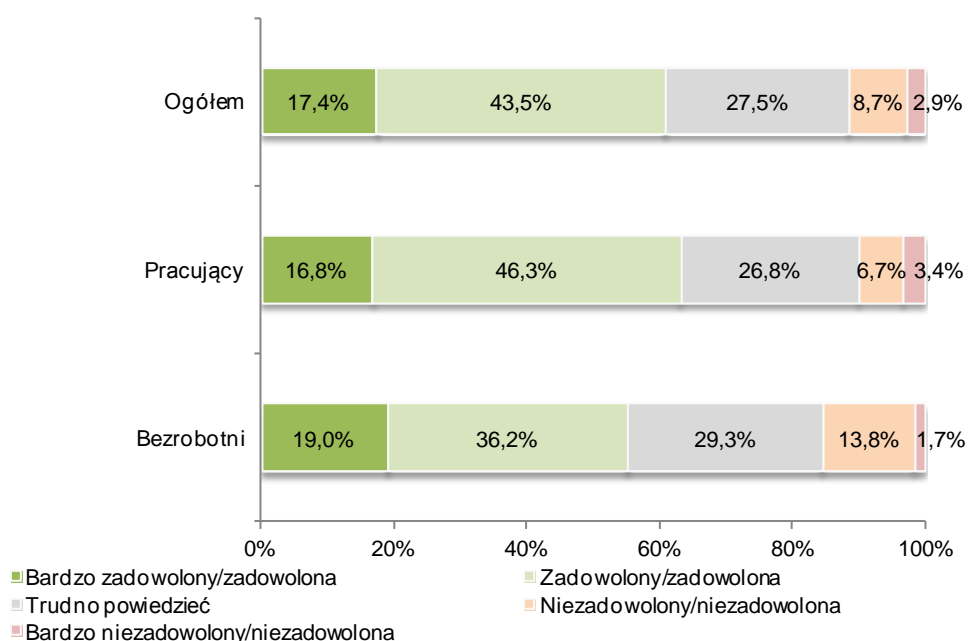

Spośród osób obecnie pracujących dzięki pomocy PUP pracę udało się znaleźć 4,0%. 26,7% zarejestrowanych w PUP pracę zdobyło na własną rękę. Zwraca uwagę fakt, że kilku ankietowanych jednocześnie pracuje (szara strefa) i figuruje w rejestrach PUP. **Dość niepokojący może wydać się natomiast fakt, że prawie połowa faktycznie bezrobotnych absolwentów nie posiada pracy i jednocześnie nie jest zarejestrowana w PUP.** Należy wyjaśnić, że „bezrobotny” w rozumieniu absolwentów to osoba, która nie

posiada pracy, ale niekoniecznie osoba zarejestrowana w PUP. Jako bezrobotnie swój status wskazywały też osoby, które nie zarejestrowały się w PUP, mimo że pracy nie posiadają. Pozostali nie posiadają pracy, nie są zatrudnieni w szarej strefie, i poszukują pracy bez wsparcia PUP.

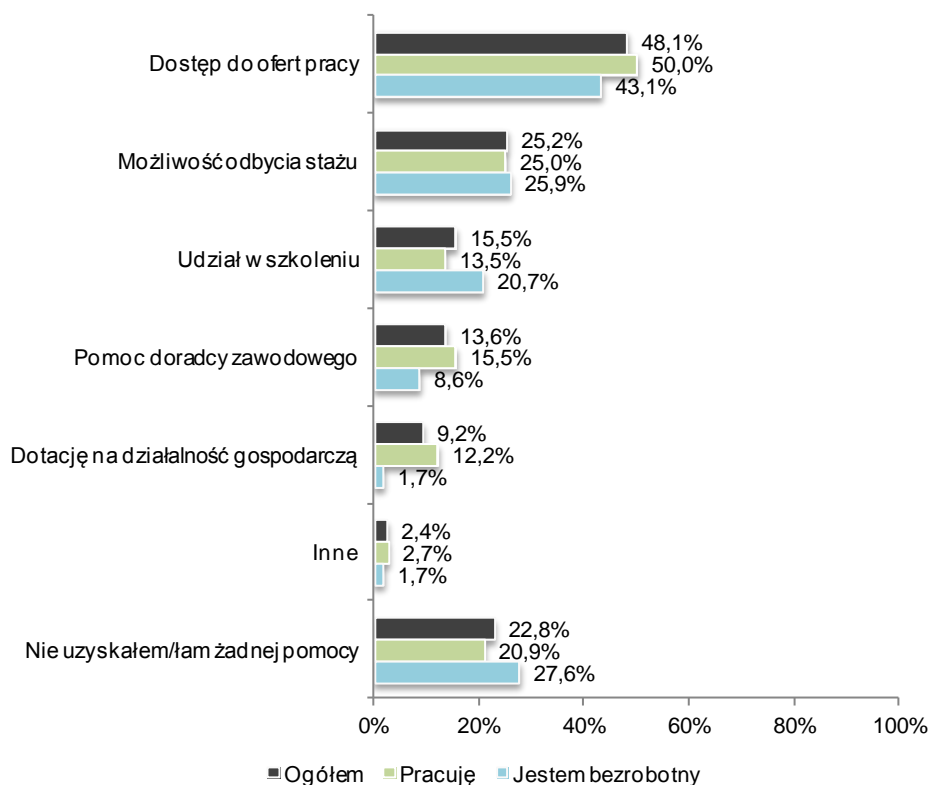
Absolwentów, którzy dotychczas byli zarejestrowani w powiatowym urzędzie pracy poproszono o ocenę zadowolenia z uzyskanej tam pomocy. Osoby zadowolone zdecydowanie przeważają nad niezadowolonymi. Mimo niewielkich wymiernych efektów wsparcia w postaci uzyskania pracy, absolwenci są na ogół zadowoleni z pomocy udzielonej im w powiatowym urzędzie pracy. Wyłącznie niecałe 12,0% dotychczas zarejestrowanych wyraża postawę niezadowolenia.

Rysunek 19. Zadowolenie absolwentów z pomocy uzyskanej w powiatowym urzędzie pracy N=217

Na stopień zadowolenia wpływ ma rodzaj uzyskanej pomocy. Do najczęstszych form oferowanej pomocy należały: dostęp do ofert pracy (48,1%), możliwość odbycia stażu (25,2%), udział w szkoleniu (15,5%) oraz pomoc doradcy zawodowego (13,6%). Fakt, że pomocą objęto ponad $\frac{3}{4}$ absolwentów przekonuje o zasadności pozytywnej oceny wsparcia oferowanego przez urzędy pracy. **Równocześnie wyniki badania wskazują, że 22,8% absolwentów uważa, że w powiatowym urzędzie pracy nie otrzymało żadnej pomocy.**

Rysunek 20. Rodzaj pomocy uzyskanej przez absolwentów w powiatowym urzędzie pracy N=217

Na dobrą sytuację absolwentów na rynku pracy ma również wpływ model opracowywania programów kształcenia. Kształcenie uczniów w określonych zawodach jest prowadzone w oparciu o wytyczne Ministerstwa Edukacji Narodowej. Na tej bazie konstruowany jest program nauczania dla poszczególnych kierunków. Badane szkoły, niezależnie od ich typu, tworzą własne programy jak również korzystają z programów opracowanych przez KOWEZiU, które następnie poddawane są modyfikacjom i dostosowaniu do możliwości uczniów oraz placówki, a także potrzeb pracodawców. W tym zakresie pod uwagę brane są wyniki uczniów z próbnych egzaminów, których analiza pozwala na określenie elementów kształcenia, które wymagają poświęcenia dodatkowego nakładu czasu. Badane placówki podejmują w tym zakresie współpracę z pracodawcami, a uczniowie kształceni są pod konkretne stanowisko pracy. Z jednej strony powoduje to, że uczniowie są faktycznie przygotowani do podjęcia pracy na konkretnym stanowisku w danym zakładzie, natomiast z drugiej, badani wskazują na częściowy rozdźwięk pomiędzy wymaganiami pracodawców, a wymaganiami egzaminu zawodowego. Efektem tego rozdźwięku jest potrzeba przyswojenia przez uczniów różnego materiału, a także metod pracy odmiennych od tych stosowanych w lokalnych zakładach pracy.

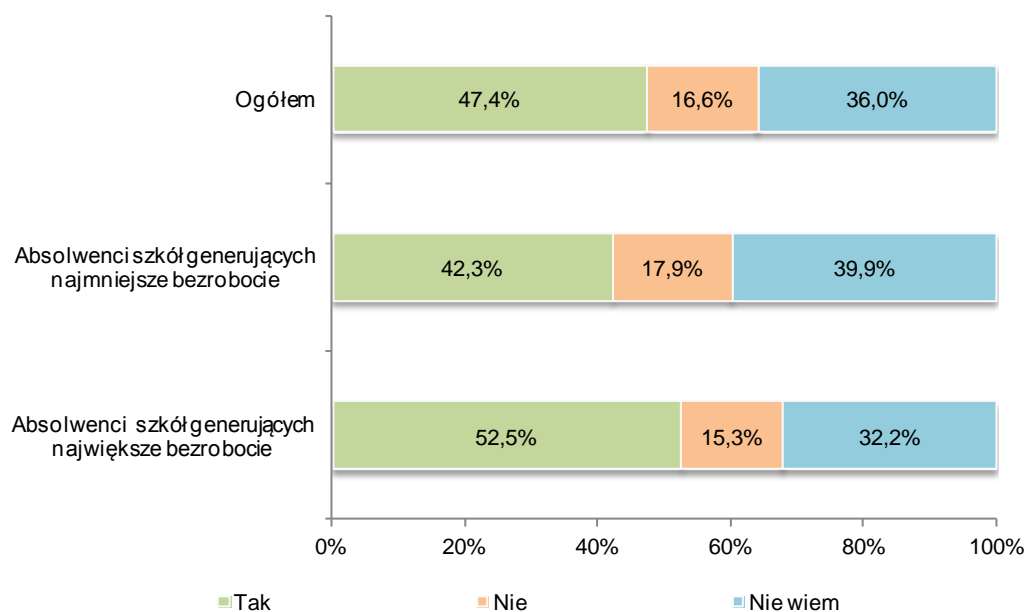
3. Relacja pomiędzy sytuacją zawodową absolwentów a wybranymi elementami związanymi z funkcjonowaniem szkół

W celu sprecyzowania czynników wpływających na sytuację absolwentów na rynku pracy przeprowadzono analizę wpływu wybranych elementów związanych z funkcjonowaniem szkoły na dalsze losy absolwentów.

Doradztwo zawodowe w szkołach

Jednym z czynników ściśle związanym z przygotowaniem młodych osób do funkcjonowania na rynku pracy, po ukończeniu nauki jest **doradztwo zawodowe** realizowane w szkołach. Wyłącznie 47,4% absolwentów ma świadomość, że w ich szkołach był doradca zawodowy. Co istotne, większą świadomość w tym względzie mają absolwenci szkół generujących największe bezrobocie. Fakt, że ponad połowa absolwentów nie wie o istnieniu doradcy zawodowego w szkole, wskazuje na to, że doradztwo nie spełnia swojej funkcji w pełni efektywnie. Po raz kolejny również potwierdza się, że o tym czy absolwenci danej szkoły potrafią znaleźć pracę nie decydują ewentualne braki w zakresie przygotowania uczniów do pracy zawodowej. W obu typach szkół – jak wskazują wyniki badania absolwentów – stoi ono na zbliżonym poziomie.

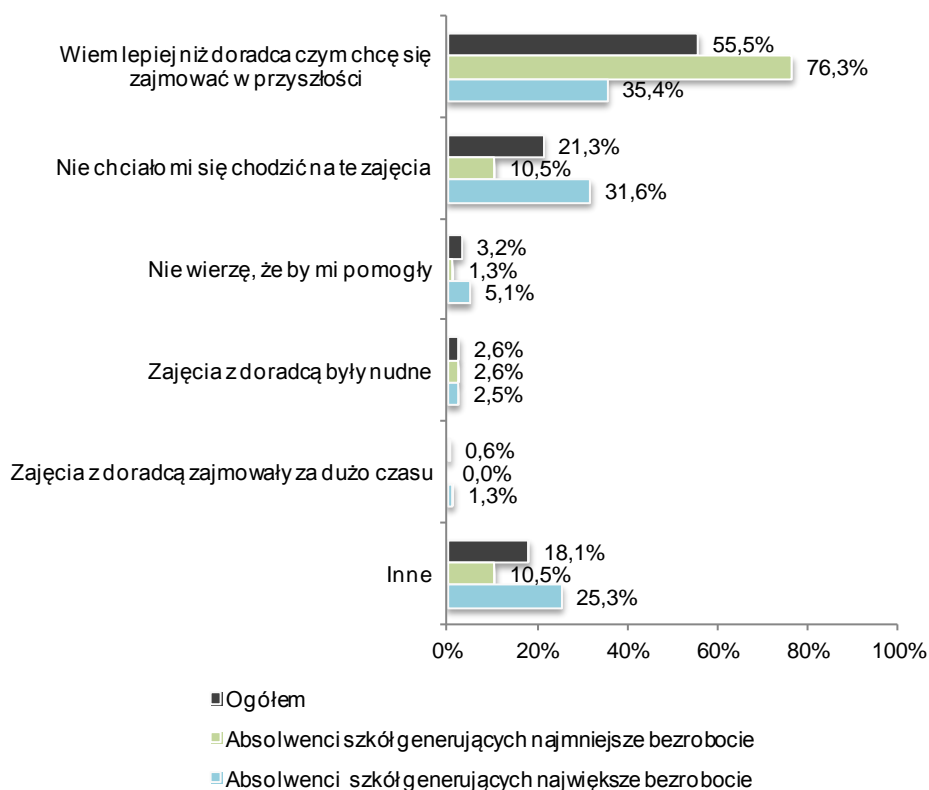
Rysunek 21. Wiedza absolwentów na temat obecności doradcy zawodowego w szkołach N=587

Powyższy wniosek potwierdza również fakt, że z usług doradców zawodowych korzystało 38,2% absolwentów generujących najmniejsze oraz 49,4% absolwentów generujących

największe bezrobocie. Wśród powodów nie korzystania z usług doradcy wymieniano najczęściej brak zaufania do porad doradcy, objawiający się przekonaniem absolwentów, że sami wiedzą lepiej, czym powinni zajmować się w przyszłości (55,5% nieuczestniczących na zajęcia z doradcą zawodowym) oraz brak chęci do uczestnictwa w zajęciach, bez wskazywania konkretnej przyczyny (21,3%). Pozostałe odpowiedzi wskazywano zdecydowanie rzadziej.

Rysunek 22. Powody nie korzystania z usług doradcy zawodowego w szkole przez absolwentów N=155

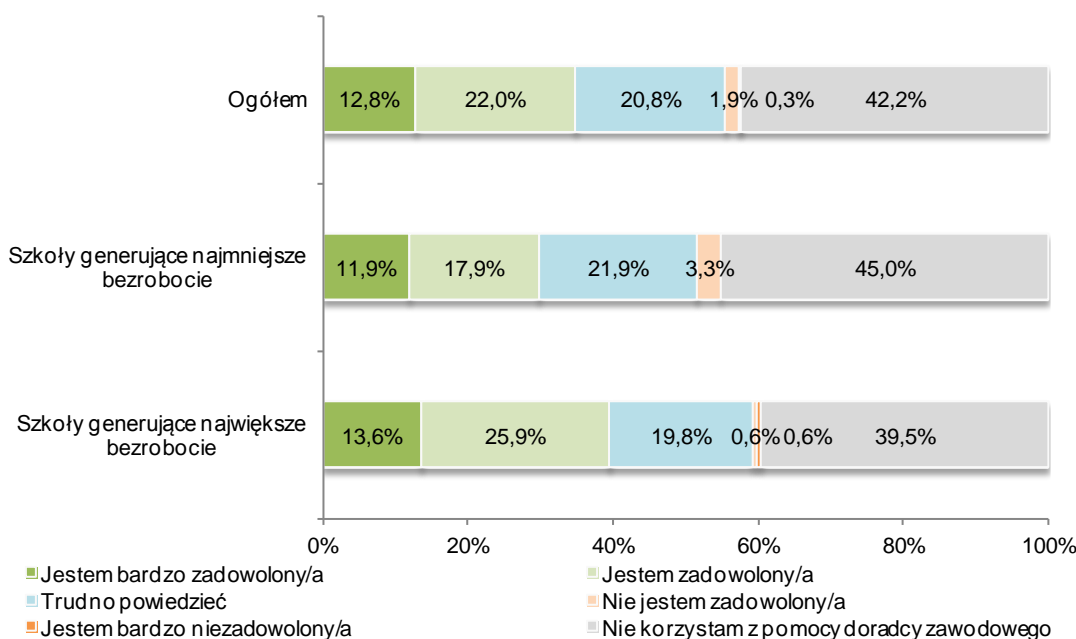
Zdecydowana większość uczestniczących w zajęciach wykazuje zadowolenie lub duże zadowolenie z pomocy doradcy zawodowego. W toku badania zidentyfikowano wyłącznie 1 niezadowolonego i 2 bardzo niezadowolonych absolwentów. 48,0% uczestników uważa dodatkowo, że zajęcia z doradcą zawodowym pomogły im przygotować się do poszukiwania pracy. Przeciwnego zdania jest 16,0% absolwentów. Pozostali nie potrafili zająć w tej kwestii jednoznacznego stanowiska.

O jakość doradztwa zawodowego w szkołach zapytano również uczniów ostatnich klas szkół zawodowych. 56,5% uczniów wie, że w ich szkole funkcjonuje doradca zawodowy. 29,0% badanych deklaruje, że nie posiada informacji na temat obecności w ich szkole doradcy zawodowego. 14,6% uczniów wskazało, że w ich szkole nie ma kogoś takiego, jak doradca zawodowy. Pomimo świadomości istnienia doradcy zawodowego, większość badanych nie

korzysta z jego pomocy. 42,2% uczniów, którzy wiedzą o istnieniu doradcy deklaruje, że nie korzysta z jego usług. Wśród osób, które wiedzą o zajęciach z doradcą, 12,8% jest bardzo zadowolona z porady zawodowej. 22% deklaruje, że jest zadowolona z usługi, a 20,8% nie potrafi określić stopnia zadowolenia z uzyskanej porady. 1,9% badanych wskazało, że nie są zadowoleni z uzyskanej pomocy. Nieco większą świadomość, dotyczącą obecności doradcy zawodowego mają uczniowie, którzy uczęszczają do placówek generujących większe bezrobocie. 59% badanych z tych szkół wskazuje, że wie o doradcy zawodowym. Odsetek ten wynosi o 5 punktów procentowych więcej niż w placówkach, które nie generują wysokiego bezrobocia. Potwierdza to częściowo wniosek, że doradztwo zawodowe w szkołach (na wyższym lub niższym poziomie) nie jest bezpośrednią przyczyną gorszej sytuacji na rynku pracy, w której znajdują się osoby opuszczające szkoły generujące największe bezrobocie.

Rysunek 23. Zadowolenie uczniów z pomocy doradcy zawodowego w szkole $N=314$

Wśród powodów niekorzystania z konsultacji u doradcy zawodowego, uczniowie najczęściej wskazywali, że nie chcieli im się uczyć na zajęcia (35,8%) bądź, że wiedzą lepiej niż doradca zawodowy, czym chcą się zajmować w przyszłości. Tę odpowiedź wskazało 25,2% niekorzystających z usług doradcy. 20,3% tej grupy uczniów nie wierzy, że doradca zawodowy jest w stanie im pomóc w jakikolwiek sposób. 4,9% respondentów twierdzi, że zajęcia były nudne, a 1,6% uważa, że zajmowały one za dużo czasu.

Dodatkowo wyniki badania absolwentów wskazują, że w co najmniej 55,3% spośród szkół organizowane były spotkania lub zajęcia dotyczące poszukiwania pracy/planowania kariery

zawodowej/prowadzenia własnej firmy etc. Również z tych zajęć zadowolonych było wielu absolwentów – łącznie na zadowolenie lub bardzo duże zadowolenie wskazało 58,1% absolwentów, a na niezadowolenie lub bardzo duże niezadowolenie wyłącznie 3,6% absolwentów. Należy też zauważyć, że w zajęciach nie uczestniczyło wyłącznie 12,5% uprawnionych do tego absolwentów.

Identyczne pytanie skierowano do uczniów. Większość ankietowanych (46,4%) nie pamięta, czy w szkole były organizowane zajęcia bądź spotkania dotyczące poszukiwania pracy, planowania kariery zawodowej, prowadzenia własnej firmy oraz pokrewnych tematów. 23,3% twierdzi, że zajęcia dotyczące pracy były organizowane, ale nie pamiętają, jak często. 13,3% badanych wskazuje, że w szkole nigdy nie było tego typu zajęć. 10,9% wskazuje, że spotkania tego typu były organizowane kilka razy do roku. Jedynie 6,1% badanych wskazuje z całą pewnością, że zajęcia tego typu są organizowane w szkołach co najmniej raz w miesiącu. W szkołach generujących mniejsze bezrobocie uczniowie częściej deklarowali, że omawiane zajęcia się odbywały.

W nawiązaniu do wyników badania, można stwierdzić, że świadomość znaczenia wiedzy nt. rynku pracy oraz umiejętności poruszania się po nim jest wśród uczniów wciąż niska. Nawet, jeżeli uczniowie są świadomi możliwości uzyskania porady zawodowej bądź zdobycia wiedzy na temat rynku pracy, często z niej nie korzystają, z dużą rezerwą odnosząc się np. do wiedzy doradcy zawodowego, bądź nie wykazują chęci, bez żadnego powodu. Warto jednak podkreślić, że ci, którzy jednak skorzystali, w większości są zadowoleni, co wskazuje na konieczność podjęcia starań promowania wśród osób młodych roli doradztwa zawodowego.

Poziom nauczania w szkołach zawodowych

Zdaniem uczestników badania fokusowego na dobrą sytuację zawodową absolwentów zasadniczych szkół zawodowych wpływa **poziom nauczania w szkołach zawodowych, który w ostatnich latach wzrasta**. W programach nauczania szkół zawodowych pojawia się coraz większa liczba zajęć praktycznych, co pomaga w znalezieniu pracy. Wyższy poziom nauczania jest zauważany przez pracodawców, co dobrze wpływa na postrzeganie absolwentów szkół zawodowych na rynku pracy. Szkoły zawodowe posiadają również dobrą bazę technologiczną, pozwalającą uczniom przyswoić więcej umiejętności praktycznych. Konkretnie umiejętności wyniesione ze szkoły podnoszą wartość pracownika w oczach przyszłego pracodawcy. Podejmowanie działań na rzecz podnoszenia jakości zajęć praktycznych może do pewnego stopnia niwelować brak doświadczenia absolwentów (będący jedną z najczęściej wskazywanych przyczyn trudności w znalezieniu zatrudnienia) i w efekcie znacząco ułatwić poszukiwanie pierwszej pracy.

Analiza opinii dyrektorów przekonuje, że niewątpliwy wpływ na sytuację zawodową absolwentów mają programy nauczania wykorzystywane przez szkoły. Jednocześnie, w odniesieniu do własnych placówek oceniają oni dobrze lub bardzo dobrze adekwatność kwalifikacji zdobytych przez uczniów do potrzeb rynku pracy, jak również poziom zajęć teoretycznych oraz praktycznych. Nieco lepsza samoocena występuje we wskazanych zakresach w szkołach, które brały udział w badaniu z 2010 roku. Ocena pozostałych placówek kształtuje się na bardzo podobnym poziomie.

Tabela 1. Ocena poszczególnych kryteriów kształcenia na podstawie wywiadów indywidualnych z dyrektorami placówek edukacyjnych

Oceniane kryterium	Szkoły biorące udział w badaniu z 2010 roku	Szkoły o niskim odsetku bezrobocia wśród absolwentów	Szkoły o wysokim odsetku bezrobocia wśród absolwentów
Adekwatność kwalifikacji zdobytych przez uczniów w kontekście potrzeb rynku pracy	4,5	4,3	4,4
Poziom zajęć teoretycznych zawodowych	4,8	4,4	4,3
Poziom zajęć praktycznych	4,6	4,4	4,4

Programy nauczania są poddawane monitoringowi w cyklicznych odstępach czasu. Na podejmowanie takich działań wskazały wszystkie badane jednostki. Najczęstszym elementem wykorzystywanym w ramach monitoringu są wyniki egzaminów zewnętrznych. W tym aspekcie, szkoły dokonują przeglądu części egzaminów, które sprawiały uczniom największą trudność. Na tej podstawie dokonywane są zmiany intensywności nauczania poszczególnych partii materiału. Obok analizy wyników egzaminów częstym elementem monitoringu jest ewaluacja programów nauczania podczas zebrań rady programowej w danej placówce. Zebrania te mają charakter branżowy i polegają na wymianie doświadczeń i obserwacji pomiędzy poszczególnymi nauczycielami. W ramach zrealizowanych wywiadów, badani często wskazywali również na kwestię analizy ilościowej oraz jakościowej postępów w nauce. Analizy te skupiają się na weryfikacji stopnia realizacji materiału na podstawie wypełnionych kart zajęć oraz ocen uzyskiwanych przez uczniów.

Zajęcia dodatkowe organizowane w szkołach

Kolejnym czynnikiem wpływającym na dobrą sytuację zawodową na rynku pracy są **możliwości jakie szkoły dają swoim uczniom, a także wsparcie dla najslabszych uczniów**. Działania takie są podejmowane we wszystkich badanych placówkach. Przyjmują one formę dodatkowych zajęć wyrównawczych, realizowanych w ramach tzw. godzin karcianych (dodatkowych), wynikających z zapisów w karcie nauczyciela. Wsparcie

przewidziane jest dla uczniów charakteryzujących się trudnościami w nauce lub chcących podnieść swoje kwalifikacje w danym przedmiocie. Jednocześnie badani zwracają uwagę na fakt, iż pomimo tego, że zajęcia są realizowane, uczniowie nie zawsze z nich korzystają. Wynika to przede wszystkim z liczby innych zajęć prowadzonych zarówno na terenie placówki, jak i w miejscach odbywania praktyk. Wpływ na frekwencję na zajęciach wyrównawczych ma również kwestia dojazdów z miejsca zamieszkania. Poza zajęciami wyrównawczymi prowadzonymi w ramach godzin karcianych, badane szkoły w zdecydowanej większości umożliwiają swoim uczniom uczestnictwo w dodatkowych zajęciach przygotowujących do egzaminów lub rozwijających ich zainteresowania. W tym zakresie prowadzone są koła naukowe oraz zajęcia przygotowujące do konkursów czy olimpiad. Jednocześnie, w przypadku szkół charakteryzujących się wysokim poziomem bezrobocia wśród absolwentów, wskazania dotyczące prowadzenia zajęć specjalistycznych i rozwijających zainteresowania pojawiają się wyraźnie rzadziej – 5 szkół na 10, wobec 8 na 10 w przypadku szkół z niskim poziomem bezrobocia wśród absolwentów oraz 6 na 9 w przypadku grupy szkół badanych w 2010 roku.

Baza dydaktyczna szkół

W toku prowadzonych wywiadów, badani odnieśli się również do kwestii **zasobów materialnych i ludzkich będących w posiadaniu poszczególnych placówek**. W tym kontekście wypowiedzi respondentów okazały się bardzo zróżnicowane. Jednakże różnice te nie są związane z dalszym funkcjonowaniem absolwentów na rynku pracy. W każdej z badanych grup szkół znalazły się jednostki, których wyposażenie stoi na bardzo wysokim poziomie – niejednokrotnie przewyższającym zasoby posiadane przez lokalnych pracodawców oraz takie, które posiadane przez siebie zasoby oceniły gorzej. Jednocześnie oceny posiadanych zasobów uzależnione są od typu zajęć prowadzonych przez poszczególne szkoły. W przypadku placówek, które nie prowadzą kształcenia praktycznego, tj. uczniowie odbywają przygotowanie w Centrach Kształcenia Praktycznego lub bezpośrednio u pracodawców, zapotrzebowanie na wyposażenie sal jest wyraźnie niższe. W przypadku tych szkół, kluczową kwestię odgrywają warunki lokalowe oraz kadrowe. Placówki, które prowadzą kształcenie praktyczne często wskazują na średni poziom posiadanego wyposażenia. Wynika to w dużej mierze z wysokości dostępnych środków finansowych, a także postępujących zmian technologicznych. Należy jednak zaznaczyć, że większość badanych zauważa pozytywne zmiany wynikające z ciągłego doposażania warsztatów oraz rozbudowy budynków szkolnych. Jako potwierdzenie posiadania odpowiedniej bazy, badani najczęściej wskazują na możliwość przeprowadzania egzaminów zawodowych na terenie szkoły. Największą barierę w zakresie modernizacji bazy dydaktycznej stanowią środki finansowe, które niejednokrotnie przewyższają możliwości

poszczególnych jednostek. Nie bez znaczenia są w tym przypadku dotacje organów prowadzących. Badane placówki z różnym skutkiem starają się również pozyskać zewnętrzne środki finansowe, między innymi z funduszy unijnych. Jednakże nie jest to jedyne źródło pozyskiwania unowocześnionej bazy. Badani wskazywali również na kierowanie próśb do trzeciego sektora, a także na pozyskiwanie pomocy dydaktycznych bezpośrednio od współpracujących z nimi pracodawców. Zdecydowana większość podkreśliła, że utrzymanie szkolnictwa zawodowego na wysokim poziomie jest kosztowne, ponieważ wymaga posiadania wyposażenia umożliwiającego przygotowanie młodych osób do wykonywania pracy. Dodatkowo musi być ono systematycznie modernizowane i unowocześniane, tak aby nadążało za standardami rynku.

Zagraniczne wyjazdy w ramach staży lub praktyk

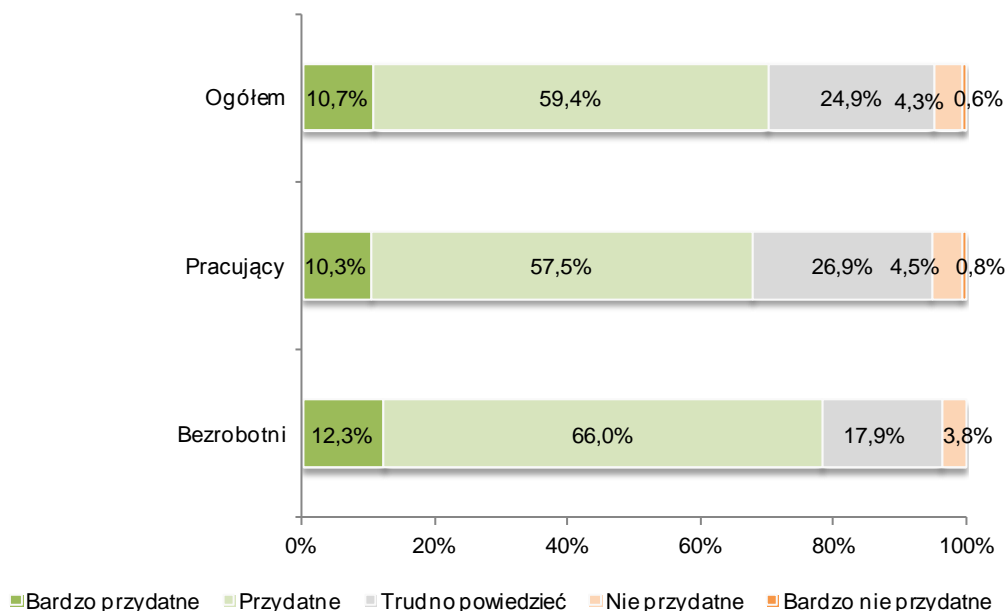
Pozytywny wpływ na sytuację uczniów mogą mieć również zagraniczne wyjazdy w ramach staży lub praktyk organizowane przez część placówek. Spośród badanych grup, wyjazdy takie prowadzone są w 13 placówkach, w tym 6, które charakteryzują się wysokim odsetkiem bezrobocia wśród absolwentów. W przypadku grupy szkół o niskim poziomie bezrobocia wśród absolwentów, działania takie podejmują 4 placówki, a 3 kolejne dopiero je rozpoczynają. Wyjazdy zagraniczne w badanych placówkach są realizowane zarówno przy udziale funduszy unijnych, jak również przy udziale innych programów wymiany uczniów, w tym programów partnerskich między szkołami. Należy przy tym zauważyć, że dyrektorzy podkreślali iż częściej wyjazdy obejmują uczniów technikum, którzy nie są tak mocno związani z lokalnymi pracodawcami w zakresie odbywania zajęć praktycznych.

Dodatkowe zajęcia dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej

Spośród wszystkich badanych, 82,6% absolwentów przyznało, że brało udział w dodatkowych zajęciach dotyczących podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej, w tym 82,8% absolwentów ze szkół generujących najmniejsze bezrobocie i 82,4% absolwentów ze szkół generujących największe bezrobocie. Udziałowi w takich zajęciach zaprzeczyło 6,0% ogółu absolwentów. 70,1% absolwentów oceniło zajęcia jako przydatne lub bardzo przydatne, co każe wnioskować o dużym zadowoleniu uczniów związanym z uczestnictwem w zajęciach. Dobra ocena zajęć przekłada się bezpośrednio na wysokie zainteresowanie otwarciem w przyszłości własnej firmy. Taki krok rozważa obecnie 60,0% absolwentów, w tym m.in. 66,2% absolwentów z roku 2013, 61,8% osób kończących szkołę w 2014 roku i 53,6% absolwentów z roku 2015. Co ciekawe, kobiety wykazują większe zainteresowanie założeniem firmy (64,9%) niż mężczyźni (58,7%). Bardziej przedsiębiorczy są również absolwenci szkół generujących najmniejsze bezrobocie

(63,9%). W przypadku absolwentów szkół generujących największe bezrobocie, odsetek zainteresowanych uruchomieniem własnej działalności gospodarczej sięgał 56,1%. Zależności te potwierdził test Chi-kwadrat.

Rysunek 24. Ocena poziomu przygotowania zajęć dotyczących podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej wg absolwentów $N=485$

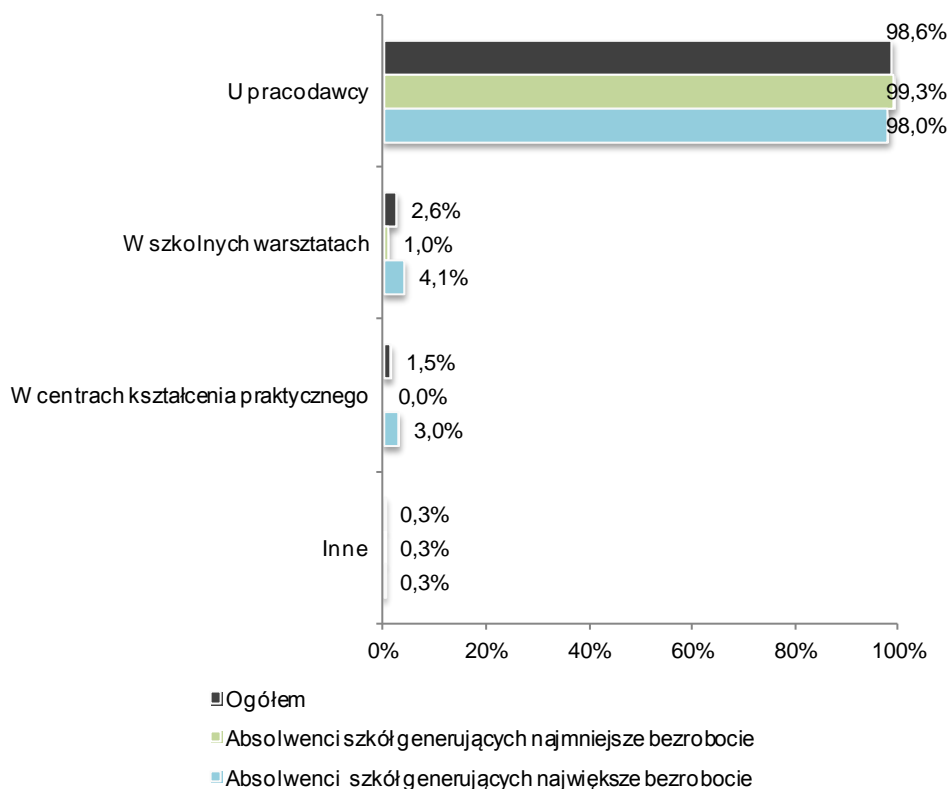

Współpraca szkół z pracodawcami

Czynnikiem w dużym stopniu wpływającym na przygotowanie uczniów zasadniczych szkół zawodowych do podjęcia pracy na danym stanowisku jest jakość współpracy szkoły z pracodawcami. Szkoły objęte badaniem w zdecydowanej większości taką współpracę prowadzą.

Najpopularniejszą formą współpracy zasadniczych szkół zawodowych z pracodawcami jest organizacja zajęć praktycznych. Analiza wyników badania wskazuje na dobrą ocenę zajęć praktycznych wśród absolwentów. W tym miejscu zaznaczyć należy, że 98,6% absolwentów zajęcia praktyczne odbywało u pracodawcy. Wyłącznie 2,6% absolwentów wskazało na realizowanie zajęć praktycznych w szkolnych warsztatach, a 1,5% w centrach kształcenia praktycznego. Podobny rozkład odpowiedzi wystąpił wśród uczniów. Nie zaobserwowano istotnej rozbieżności w tym zakresie po uwzględnieniu podziału szkół na generujące najmniejsze i największe bezrobocie w regionie.

Rysunek 25. Miejsce organizacji zajęć praktycznych absolwentów N=587

Współpraca z pracodawcami to jednak nie tylko zajęcia praktyczne. Szerzej problem kooperacji omówiono w trakcie badania fokusowego. Szkoły i pracodawcy współpracują także w zakresie organizacji praktyk i staży. Jakość tej współpracy, według kadry szkolnej, zależy od podejścia pracodawcy do zatrudnianych uczniów. Generalnie praktyki i staże dają dobre przygotowanie, a praca ucznia jest monitorowana przez szkołę, która stara się interweniować w wypadku występowania problemów. Formą współpracy zyskującą na popularności jest również obejmowanie patronatów nad poszczególnymi klasami przez konkretne firmy. Współpraca tego typu daje duże możliwości, ponieważ opiera się na stałym kontakcie pracodawcy oraz szkoły. Szkoła wie, jakie braki mają uczniowie, więc może na bieżąco uzupełniać ich wiedzę. Pracodawca z kolei w efekcie patronatu zyskuje pracowników kształconych pod potrzeby swojej firmy. Biorący udział w fokusie pracodawcy zadeklarowali, że planują rozwijanie współpracy ze szkołami zawodowymi w celu pozyskiwania pracowników. Kontakt ze szkołami chcieliby uzyskać poprzez szkolnych doradców zawodowych. Pracodawcy widzą także potencjał we współdziałaniu na linii szkoły zawodowe-firmy, opartym na gwarantowaniu zatrudnienia uczniom szkół zawodowych w firmie, z którą nastąpi współpraca. Żeby taka współpraca zaistniała w zadowalającym stopniu, konieczna jest obecność koordynatorów praktyk oraz opiekunów dla uczniów, którzy będą aranżowali zatrudnienie w ramach tego typu współpracy.

Współpraca pracodawców ze szkołami jest niezwykle istotna, ponieważ niesie wielostronne korzyści. Jest ona przydatna dla szkół i uczniów ponieważ umożliwia nabycie praktycznych umiejętności niezbędnych do wykonywania danego zawodu, tym samym wpływając na podniesienie atrakcyjności absolwentów szkoły na rynku pracy. Jest również korzystna dla pracodawców, ponieważ zwiększa szanse na przygotowanie wysoko wykwalifikowanej kadry, będącej potencjalnymi pracownikami danego pracodawcy. Jest wreszcie korzyścią dla całego regionu ponieważ podnosi jego atrakcyjność inwestycyjną.²

---

² Wnioski pochodzące z seminarium polsko-brytyjskiego nt szkolnictwa zawodowego, które odbyło się 03.03.2015 r. w Warszawie. Spotkanie zorganizowane przez British Council i Ambasadę Brytyjską, we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej.

4. Opinie uczniów, absolwentów i przedstawicieli szkół na temat zmian w szkolnictwie zawodowym wprowadzonych w 2012 r.

O zmianach w szkolnictwie zawodowym wprowadzonych w 2012 r. słyszało wyłącznie 36,3% absolwentów, w tym zdecydowanie ponadprzeciętny odsetek absolwentów, którzy ukończyli naukę w 2015 r. (48,7%). Uczniowie ostatnich klas zasadniczych szkół zawodowych w większości nie są świadomi zmian, wprowadzonych w szkolnictwie zawodowym w 2012 roku. Aż 77,9% badanych uczniów twierdzi, że nigdy nie słyszało o takich zmianach. Świadomość zmiany w systemie nauczania w 2012 roku ma jedynie 22,1% badanych.

Zmiany w szkolnictwie zawodowym wprowadzone w 2012 roku – choć nie dostrzegane przez wszystkich – są oceniane pozytywnie. To jeden z wniosków pochodzący z badania fokusowego. Możliwość ukończenia liceum ogólnokształcącego w przyspieszonym trybie oraz określenie czasu nauki w szkołach zawodowych na trzy lata daje absolwentom gruntowną wiedzę i więcej możliwości dalszego rozwoju wiedzy i umiejętności.

Dobłą stroną reformy szkolnictwa zawodowego z 2012 roku było wprowadzenie do oferty kształcenia szkół zawodowych kwalifikacyjnych kursów zawodowych dla uczniów, absolwentów oraz osób dorosłych. Kursy te są dobrym rozwiązaniem, cieszą się również sporym zainteresowaniem. Organizacja kursów kwalifikacyjnych jest również dla niektórych szkół pewnym utrudnieniem, ze względu na strukturę finansowania szkolnictwa. Jeżeli organem prowadzącym szkołę nie jest jednostka samorządu terytorialnego, pieniądze na kształcenie słuchaczy w ramach kursów szkoła otrzymuje dopiero po zaliczeniu przez ucznia egzaminu. Szkoły prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego otrzymują dotacje na każdego ucznia. Może to być przyczyną niechęci do prowadzenia kursów w pozostałych placówkach.

Wprowadzenie konieczności kształtowania umiejętności miękkich i organizacyjnych u uczniów szkół zawodowych przyczyniło się do lepszego przygotowania absolwentów szkół zawodowych do wykonywania niektórych zawodów. Umiejętności te odgrywają dużą rolę w zawodach zakładających pracę z ludźmi. Uzupełnienie programu kształcenia o naukę umiejętności miękkich daje absolwentom przygotowanie, które zostanie wykorzystywane w przyszłości.

Odnosząc się do reformy szkolnictwa zawodowego przeprowadzonej w 2012 roku, dyrektorzy biorący udział w badaniu prezentują zróżnicowane stanowiska. Negatywne opinie na temat zmian związane są przede wszystkim z kwestiami organizacyjnymi. Rozpatrywane są one w kontekście przygotowywania oraz rozkładu egzaminów, które ze względu na wprowadzenie kwalifikacji są znacznie częstsze. Wpływa to na trudności w organizacji całego procesu, w tym poszukiwanie egzaminatorów oraz zaangażowanie własnych nauczycieli, posiadających uprawnienia egzaminacyjne w wyjazdy. Szkoły zawodowe stają przed problemem związanym z czasowym brakiem kadry dydaktycznej, co utrudnia realizację podstawy programowej. Kadra zarządzająca szkołami zawodowymi zwróciła również uwagę na kwestie związane z potrzebą dostosowania warsztatów oraz stanowisk egzaminacyjnych do określonych wymogów dla danego zawodu. Niejednokrotnie obciążenia finansowe przewyższają możliwości placówek edukacyjnych.

Dyrektorzy zauważają również problemy związane z nadmierną dowolnością w tworzeniu programów nauczania, co negatywnie wpływa na możliwości uczniów do zmiany placówki. Badani w tym kontekście wskazywali na znaczne różnice programowe realizowane w poszczególnych placówkach dla tych samych zawodów. Dowolność ta wpływa również na trudności w doborze określonych materiałów, które będą oceniane podczas egzaminów zewnętrznych.

Dyrektorzy badanych szkół dostrzegają również szereg pozytywnych stron, związanych z wprowadzonymi zmianami. Podstawową korzyścią jest wyraźne ułatwienie uczniom zdobywania konkretnych umiejętności potwierdzanych egzaminami zewnętrznymi, co wpływa na zwiększenie możliwości stosunkowo łatwego przekwalifikowania się uczniów. Kadra zarządzająca dostrzegła również pozytywne zmiany w procesie kształcenia praktycznego, które na poziomie podstawy programowej zostało zwiększone w wymiarze godzinowym, a także większe znaczenie kompetencji miękkich.

5. Analiza zmian dotyczących kształcenia wprowadzonych w wybranych szkołach zasadniczych zawodowych objętych badaniem w 2010 r. w ciągu ostatnich czterech lat oraz ich wpływu na zmianę w zakresie ilości bezrobotnych

W 2010 r. w ramach projektu systemowego Wielkopolskie Obserwatorium Rynku Pracy zrealizowano badania pn. „Bezrobocie absolwentów wybranych zasadniczych szkół zawodowych w województwie wielkopolskim. Uwarunkowania i możliwości poprawy sytuacji”. Celem badania była analiza funkcjonowania 20 zasadniczych szkół zawodowych generujących największą liczbę bezrobotnych, spośród wszystkich szkół tego typu funkcjonujących na terenie województwa wielkopolskiego.

Po upływie 5 lat aż 11 spośród objętych badaniem w 2010 r. szkół nie zaliczono do grona szkół, których absolwenci mają największe trudności ze znalezieniem zatrudnienia, a 2 spośród nich znalazły się w grupie szkół o najmniejszym udziale bezrobotnych wśród swoich absolwentów.

Zmiany dotyczące kształcenia rozpatrzono na podstawie opinii dyrektorów szkół. Mając na uwadze zawody, w jakich prowadzone jest kształcenie w poszczególnych szkołach, najczęściej nauczany zawód jest mechanik pojazdów samochodowych. Zawód ten występuje we wszystkich szkołach niezależnie od typu. W następnej kolejności nauczany jest zawód stolarza. Ten kierunek kształcenia jest nauczany głównie w szkołach, które brały udział w poprzednim badaniu oraz szkołach generujących największą liczbę bezrobotnych absolwentów. Podobna różnica występuje również w przypadku pozostałych najpopularniejszych zawodów.

Należy przy tym zwrócić uwagę na wyraźną różnicę w średniej liczbie zawodów nauczanych w poszczególnych typach szkół. Placówki generujące najmniejsze bezrobocie, kształcą średnio w 10 zawodach. W przypadku szkół, które brały udział w poprzedniej edycji badania jest to 19 zawodów, natomiast placówki charakteryzujące się największym bezrobociem wśród absolwentów prowadzą nauczanie w około 24 zawodach.

Tabela 2. Najczęściej prowadzone kierunki kształcenia

	Szkoły badane w 2010 roku	Szkoły generujące najmniejsze bezrobocie	Szkoły generujące największe bezrobocie	Łącznie
Mechanik pojazdów samochodowych	9	7	9	5
Stolarz	9	4	10	3
Elektromechanik pojazdów samochodowych	8	6	8	2

	Szkoły badane w 2010 roku	Szkoły generujące najmniejsze bezrobocie	Szkoły generujące największe bezrobocie	Łącznie
Elektryk	8	5	8	1
Kucharz	8	4	9	1
Monter sieci, instalacji i urządzeń sanitarnych	8	4	9	1
Ślusarz	9	3	9	1
Cukiernik	8	3	9	0
Fryzjer	7	4	9	0
Sprzedawca	9	4	7	0
Lakiernik	7	3	9	9
Murarz-tylnkarz	8	4	7	9
Piekarz	6	3	9	8
Blacharz samochodowy	7	3	7	7
Monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie	6	3	8	7
Dekarz	6	2	7	5
Tapicer	6	2	5	3
Wędliniarz	4	2	6	2
Mechanik-operator pojazdów i maszyn rolniczych	5	0	5	0

Pozostałe zawody w których prowadzone jest kształcenie: Cieśla - 9, Fotograf - 9, Blacharz - 8, Operator obrabiarek skrawających - 8, Kamieniarz - 7, Krawiec - 7, Monter-elektronik - 7, Drukarz - 6, Zdun - 5, Kaletnik - 4, Kominiarz - 4, Monter maszyn i urządzeń - 4, Zegarmistrz - 4, Złotnik-jubiler - 4, Betoniarz-zbrojarz - 3, Kowal - 3, Kuśnierz - 3, Garbarz skór - 2, Introligator - 2, Mechanik maszyn i urządzeń precyzyjnych - 2, Monter elektronik - 2, Monter mechatronik - 2, Rolnik - 2, Elektromechanik - 1, Malarz - 1, Mechanik motocyklowy - 1, Modelarz odlewniczy - 1, Monter mechatronik, monter urządzeń tematyki przemysłowej - 1, Obuwnik - 1, Ogrodnik - 1, Operator urządzeń przemysłu szklarskiego - 1, Optyk-mechanik - 1, Pomoc hotelarska - 1

Badane szkoły dokonywały lub planują dokonać zmian w swojej ofercie edukacyjnej. W ostatnich 5 latach, 4 placówki wycofały ze swojej oferty następujące zawody: Wędliniarz, Blacharz, Blacharz samochodowy, Drukarz, Lakiernik, Złotnik-jubiler, Malarz – zmiany te zostały wprowadzone w 2 placówkach, które brały udział w poprzednim badaniu oraz 2 placówkach o najmniejszym bezrobociu. W ciągu najbliższych 3 lat, trzy szkoły

charakteryzujące się najniższym wskaźnikiem bezrobocia wśród absolwentów, planują wycofać ze swojej oferty zawody: Fryzjer, Sprzedawca oraz Elektromechanik pojazdów samochodowych.

W odniesieniu do utworzonych kierunków kształcenia, działania takie podjęto w ostatnich 5 latach 13 spośród badanych placówek (5 szkół badanych w 2010 roku 7 o najniższym wskaźniku bezrobocia oraz jedna o najwyższym). Wyszczególnione placówki wprowadziły do swoich ofert następujące zawody: Cieśla, Dekarz, Murarz-tylnkarz, Obuwnik, Zdun, Zegarmistrz, Złotnik-jubiler, Monter sieci, Operator maszyn i urządzeń przemysłu spożywczego, Mechanik maszyn i urządzeń precyzyjnych. Natomiast w ciągu najbliższych 3 lat, 5 szkół planuje wprowadzić nowe zawody do swojej oferty – szkoły wyróżniające się najniższym bezrobociem wprowadzą następujące zawody: Blacharz samochodowy, Lakiernik, Mechanik motocyklowy, Betoniarz-zbrojarz. Natomiast jedna szkoła wyróżniająca się największym bezrobociem wśród absolwentów planuje wprowadzić zawód: Technik usług kosmetycznych.

Spośród wszystkich szkół, poddanych badaniu w 2010 roku, które wprowadziły zmiany w ofercie edukacyjnej w ostatnich latach (łącznie 8 szkół), jedna charakteryzuje się niskim poziomem bezrobocia wśród absolwentów, a jedna wysokim. Pozostałe placówki nie wyróżniają w tym aspekcie na tle pozostałych szkół w województwie.

Tabela 3. Zmiany wprowadzone w szkołach poddanych badaniu w 2010 roku

Szkoła	Zawody wprowadzone w ostatnich 5 latach	Zawody wycofane w ostatnich 5 latach
Zasadnicza Szkoła Zawodowa Nr 3, ul. Wolności 23, 63-400 Ostrów Wielkopolski – obecnie niski odsetek bezrobocia	-	Betoniarz-zbrojarz
Zasadnicza Szkoła Zawodowa, ul. Prymasa S. Wyszyńskiego 2, 64-800 Chodzież	-	Betoniarz-zbrojarz, Blacharz, Drukarz, Złotnik-jubiler
Zasadnicza Szkoła Zawodowa, ul. Chodzieska 29, 64-700 Czarnków	Monter sieci, instalacji i urządzeń sanitarnych, Monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie, Wędliniarz, Monter sieci	Malarz
Zasadnicza Szkoła Zawodowa ul. Milewskiego 3B, 62-700 Turek	Mechanik maszyn i urządzeń precyzyjnych	-
Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Rawiczu, ul. Hallera 12, 63-900 Rawicz	Monter sieci, instalacji i urządzeń sanitarnych	-
Zasadnicza Szkoła Zawodowa Nr 1, ul. Paderewskiego 27, 63-000 Środa Wielkopolska	Murarz-tylnkarz	-
Zasadnicza Szkoła Zawodowa, ul. Mickiewicza 4, 64-500 Szamotuły	Operator maszyn i urządzeń przemysłu spożywczego, Mechanik	-

	maszyn i urządzeń precyzyjnych
Zasadnicza Szkoła, ul. Kolejowa 11, 62-600 Koło – obecnie wysoki odsetek bezrobocia	Murarz-tylnkarz -

Zmiany w ofercie poszczególnych szkół, zarówno te, które zostały już przeprowadzone, jak również te planowane, wynikają przede wszystkim z zapotrzebowania lokalnego rynku pracy, które powoduje rotację poszczególnych zawodów w ofertach szkół. Zapotrzebowanie jest identyfikowane zarówno poprzez konsultacje z różnymi pomiotami, w tym urzędami pracy oraz Centrum Kształcenia Zawodowego, jak również informacje na temat potrzeb są pozyskiwane bezpośrednio od lokalnych pracodawców. Szczególnie istotne wydają się konsultacje z pracodawcami, których „zamówienia” umożliwiają realizację danego kierunku.

Analizując sytuację szkół objętych badaniem w 2010 r. można zauważyć zdecydowaną różnicę w liczbie prowadzonych kierunków. Szkoły, które aktualnie zostały zaliczone do grona placówek generujących niższe bezrobocie prowadziły ich zdecydowanie mniej (każda aktualnie prowadziła naukę w 4 zawodach). W przypadku szkół, których znaczna część absolwentów w dalszym ciągu ma znaczące problemy na rynku pracy średnio było to 21 kierunków.

Ponadto, w odniesieniu do szkół objętych badaniem w 2010 r. a aktualnie zaliczonych do tych, które generują najmniejsze bezrobocie, zauważono następujące cechy:

- prowadzone kierunki odpowiadają potrzebom lokalnego rynku pracy,
- zmiany w świadomości edukacyjno-zawodowej uczniów swoich szkół. W obu szkołach podejmowane są starania na rzecz informowania młodych osób nt. możliwości zatrudnienia w konkretnych zawodach. Zwrócono również uwagę na znaczenie doradztwa zawodowego w szkołach gimnazjalnych, przed podjęciem decyzji o kontynuowaniu nauki w danej szkole ponadgimnazjalnej,
- szeroka współpraca z pracodawcami, funkcjonującymi na lokalnych rynkach pracy oraz m. in. urzędami pracy, uczelniami wyższymi, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, organizacjami branżowymi,
- zwrócenie uwagi na konieczność stałego podnoszenia kwalifikacji nauczycieli poprzez specjalistyczne kursy i szkolenia bądź przekwalifikowanie,
- zwrócenie uwagi na rozwój umiejętności społecznych,
- wzrost zainteresowania uczniów gimnazjów nauką w tych szkołach.

6. Dobre i złe praktyki szkół i organów założycielskich szkół wpływające na zatrudnienie absolwentów

Dobre praktyki wpływające na zatrudnienie absolwentów, realizowane przez szkoły i organy założycielskie opierają się przede wszystkim na wzajemnej komunikacji pomiędzy tymi jednostkami. Organy założycielskie reagują na uwagi i potrzeby dyrektorów placówek, co dobrze wpływa na ofertę edukacyjną szkół. Równocześnie, zdaniem dyrektorów złą praktyką organów założycielskich jest brak kontroli nad dostosowaniem oferty edukacyjnej do ogólnej struktury rynku i zapotrzebowania na zawody, które występuje w praktyce. Według dyrektorów szkół zawodowych kontrola ilości uczniów dopuszczanych do nauki w danym profilu zawodowym powinna być sprawowana przez organy prowadzące na podstawie informacji statystycznych, dotyczących zapotrzebowania na dane zawody w regionie oraz w odniesieniu do demografii. Zdaniem dyrektorów jednostki prowadzące często bezkrytycznie odpowiadają na potrzeby zgłaszane przez dyrektorów, nie monitorują ilości absolwentów i nie modelują oferty edukacyjnej szkół w zależności od ilości uczniów kształconych w latach poprzednich w danym zawodzie, a postawa taka mogłoby wpłynąć na zmniejszenie stopy bezrobocia wśród absolwentów szkół zawodowych. Pozwoliłoby to również dostarczyć specjalistów w zawodach, na które występuje zapotrzebowanie, jednak nie kształci się ich aktualnie w wymaganej liczbie.

Do dobrych praktyk szkół należy utrzymywanie stałych kontaktów z pracodawcami, którzy mogą zagwarantować uczniom praktykę. Szkoły współpracują z firmami, które pomagają na bieżąco w unowocześnianiu i uaktualnianiu programów nauczania.

Złą praktyką, pojawiającą się w szkołach jest kształcenie uczniów wyłącznie na poczet egzaminów. Celem takiego postępowania jest zawsze podniesienie pozycji szkoły w rankingach, jednak nie przekłada się to na wyposażenie absolwentów w różnorodne umiejętności.

Dobłą praktyką organów prowadzących szkoły jest tworzenie zespołów opiniująco-doradczych, złożonych ze specjalistów, związanych ze szkolnictwem zawodowym. W ramach działań, mających na celu lepsze dopasowanie oferty edukacyjnej ZSZ do lokalnego rynku pracy. Przykładem takiego działania jest powołanie w Poznaniu w 2014 roku organu opiniująco-doradczego dla szkół zawodowych, działającego przy Prezydencie Miasta. Organ w założeniu składa się z dyrektorów szkół zawodowych. Zadaniem zespołu jest promocja i doradztwo w zakresie kształcenia zawodowego w regionie. Program działania

zostanie dopiero opracowany. Powoływanie organów doradczych jest dobrą praktyką, wspomagającą rozwój szkolnictwa zawodowego, a co za tym idzie lepsze dostosowanie kształcenia do potrzeb rynku pracy. Większą efektywność w tworzeniu planów działania oraz rekomendacji rozwojowych dla szkół mógłby osiągnąć zespół opiniująco-doradczy złożony nie tylko z dyrektorów szkół, ale również z przedstawicieli pracodawców. Współpraca między dydaktykami i pracodawcami umożliwiłaby opracowanie ekspertyz dla oświaty, które uwzględniałyby również realne potrzeby pracodawców.

Wszyscy badani dyrektorzy dostrzegają również duże znaczenie rozwoju kompetencji miękkich oraz odpowiednich postaw uczniów i kładą nacisk na ich kształtowanie. Jednocześnie podejście poszczególnych placówek do tej kwestii jest zróżnicowane. W ramach prowadzonych wywiadów, respondenci wskazywali zarówno na rozwijanie u swoich uczniów postaw przedsiębiorczości, jak również umiejętności komunikacyjnych, pracy w grupach oraz ciągłego podnoszenia swoich umiejętności. Zróżnicowanie w tym przypadku polega na działaniach podejmowanych przez placówki w tym kierunku. Część z nich prowadzi w tym celu dedykowane zajęcia z przedsiębiorczości, inne natomiast korzystają ze wsparcia środków unijnych w zakresie realizacji programów stażowych i podnoszących kompetencje uczniów. Inne placówki skupiają się natomiast na wsparciu doradcy zawodowego, który bada predyspozycje uczniów i przygotowuje ich do poruszania się po rynku pracy. Należy przy tym zaznaczyć, że w tym zakresie nie występują wyraźne różnice pomiędzy poszczególnymi typami szkół.

„Uważam, że są bardzo znaczące te kompetencje miękkie, dlatego też poświęcamy, nawet wyodrębniliśmy, takie specjalne przedmioty, które mają włożyć taki szczególny nacisk na te kompetencje, m.in. kompetencje personalno-społeczne i uczniowie wszyscy mają taki przedmiot, jest też organizacja małych zespołów, jest też język obcy zawodowy, który jest wprowadzony dodatkowo oprócz zawodowych, bierzemy pod uwagę zapotrzebowanie i sąsiadów.”

[Szkola o wysokim odsetku bezrobocia wśród absolwentów]

7. Wnioski i rekomendacje służące poprawie jakości kształcenia oraz losów absolwentów zasadniczych szkół zawodowych

Badanie przeprowadzono w dwóch grupach zasadniczych szkół zawodowych – szkołach generujących największe i najmniejsze bezrobocie w województwie wielkopolskim. Szkoły generujące największe bezrobocie pochodziły z powiatów:

1. gnieźnieńskiego,
2. gostyńskiego,
3. grodzkiego,
4. jarocińskiego,
5. kolskiego,
6. miasta Konina (2 szkoły),
7. pleszewskiego,
8. wrzesińskiego
9. złotowskiego.

Znajdujące się na drugim biegunie szkoły generujące najmniejsze bezrobocie ulokowane są w powiatach:

1. gnieźnieńskim,
2. mieście Kaliszu (3 szkoły),
3. mieście Poznaniu (2 szkoły),
4. międzychodzkim,
5. nowotomyskim,
6. ostrowskim
7. poznańskim.

Wniosek 1. Nie ma znaczącej różnicy pomiędzy poziomem nauczania w szkołach.

Ogół wyników badania uprawnia do wniosku, że ocena zajęć teoretycznych i praktycznych w dwóch typach szkół, widziana oczyma uczniów i absolwentów nie różni się prawie wcale. Zarówno w szkołach generujących największe, jak i najmniejsze bezrobocie, ocena zajęć teoretycznych i praktycznych jest do siebie zbliżona i – co ważne – w obu typach szkół została oceniona jako dobra. Uczestnicy badania fokusowego przekonani byli, że poziom nauczania w zasadniczych szkołach zawodowych wzrasta.

Ważnym wnioskiem jest jednak konieczność uwzględniania podczas realizowania zmian w ofercie szkoły danych statystycznych, aktualnej sytuacji lokalnego rynku pracy, analizy potrzeb pracodawców, losów absolwentów czy trendów na rynku i ewentualnych zmian w tym zakresie.

Rekomendacja: podejmowanie działań na rzecz utrzymania wysokiego poziomu zajęć teoretycznych i praktycznych.

Wniosek 2. Widoczny jest niższy udział osób podejmujących naukę w zasadniczych szkołach zawodowych. Osoby kończące gimnazjum chętniej decydują się na kontynuację nauki w technikum lub liceum ogólnokształcącym.

Szkoła zawodowa pozwala na zdobycie zawodu, pozyskanie konkretnych kwalifikacji i w żaden sposób nie zamyka możliwości dalszego kształcenia. Dlatego powinna być traktowana jako jedna z możliwości ścieżek kariery zawodowej, mogąca zapewnić dobrze płatną pracę na solidnych warunkach, a nie jako jedyna alternatywa dla uczniów osiągających gorsze wyniki w nauce niż ich rówieśnicy w gimnazjum. Przekonujące są tutaj wyniki niniejszego badania. Niemal 60% pracujących absolwentów zasadniczych szkół zawodowych posiada pracę w wyuczonym zawodzie. W odniesieniu do wszystkich badanych odsetek ten wynosi około 46%. Wynik wskazujący, że 77% badanych absolwentów pracuje, a 46% pracuje w zawodzie uznać należy za relatywnie dobry i przekonujący, że nauka w zasadniczej szkole zawodowej umożliwi zdobycie zatrudnienia. Potwierdzają to również obiektywne dane statystyczne. Odsetek pracujących absolwentów podejmujących pracę po raz pierwszy jest w przypadku zasadniczych szkół zawodowych z województwa wielkopolskiego faktycznie niezauważalnie niższy (o 0,6 punktu procentowego) od odsetka dla szkół policealnych i średnich zawodowych, a znacznie przewyższa ten sam odsetek wyliczony dla liceów ogólnokształcących (o 7,5 punktu procentowego).

Rekomendacja: poprawa wizerunku kształcenia zawodowego na poziomie zasadniczym zawodowym. Walka ze stereotypami związanymi z tym typem szkół.

Wniosek 3. Znacząca rola zajęć dotyczących prowadzenia własnej działalności.

Z badań wynika, że nie należy rezygnować z prowadzenia w zasadniczych szkołach zawodowych zajęć dotyczących podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej. Bierze w nich udział większość badanych, a same zajęcia oceniane są jako przydatne. Dobrym rezultatem zajęć jest jednak nie tylko zadowolenie uczniów i absolwentów, ale także możliwość zapewnienia im podstaw wiedzy na etapie szkoły ponadgimnazjalnej w zakresie prowadzenia własnej firmy. Decyzję o otwarciu własnej działalności rozważa obecnie 60,0% absolwentów. Odsetek osób pragnących prowadzić własną działalność gospodarczą wzrasta wraz z kolejnym rokiem od ukończenia szkoły. Absolwenci zatem nie podejmują decyzji o samozatrudnieniu natychmiast po otrzymaniu świadectwa, raczej zdobywają doświadczenie jako pracownicy najemni, aby po zaznajomieniu się z pracą w zawodzie rozważyć decyzję o uruchomieniu własnego biznesu. Co ciekawe, zajęcia te wpływają pozytywnie, rozbudzając szczególnie przedsiębiorczość młodych kobiet. To kobiety wykazują

bowiem większe zainteresowanie założeniem firmy (64,9%) niż mężczyźni (58,7%). Bardziej przedsiębiorczy są również absolwenci szkół generujących najmniejsze bezrobocie (63,9%), co po raz pierwszy potwierdza, że grupa ta relatywnie swobodniej porusza się po rynku pracy, cechuje się większą odwagą i jest wyraźnie lepiej zaktywizowana.

Rekomendacja: stałe doskonalenie jakości zajęć z zakresu prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Monitorowanie potrzeb osób młodych w tym zakresie oraz uwzględnianie ich w procesie nauczania.

Wniosek 4. Zaobserwowano różnice w poziomie aktywności zawodowej absolwentów szkół generujących największe bezrobocie oraz absolwentów generujących najmniejsze bezrobocie.

Wyniki badania wskazują, że problemy absolwentów zasadniczych szkół zawodowych generujących największe bezrobocia wynikają m. in. z różnic w poziomie aktywizacji zawodowej (rozumianej jako wyrobienie postaw względem rynku pracy oraz poszukiwania zatrudnienia) osób kończących te szkoły w relacji do poziomu tej aktywizacji obserwowanego u osób ze szkół generujących mniejsze bezrobocie. W szkołach, których absolwenci częściej mają trudności w uzyskaniu zatrudnienia, jest on niższy. Istotnych prawidłowości zidentyfikowano co najmniej kilka. Absolwenci ze szkół generujących najmniejsze bezrobocie częściej od pozostałych szukają pracy w Internecie, zanoszą CV bezpośrednio do firm, w których chcieliby pracować, piszą własne ogłoszenia i publikują je w Internecie oraz korzystają z usług agencji pośrednictwa pracy. Istotnie rzadziej natomiast poszukują zatrudnienia za pośrednictwem powiatowego urzędu pracy – jedynie na tym polu wyraźnie bardziej aktywni są bezrobotni absolwenci ze szkół generujących największe bezrobocie.

Badanie potwierdza, że absolwenci ze szkół generujących najmniejsze bezrobocie są bardziej aktywni w poszukiwaniu pracy od osób kończących szkoły generujące największe bezrobocie.

Osoby ze szkół generujących większe bezrobocie częściej przyczyny swojego bezrobocia upatrują w czynnikach od siebie niezależnych, jak brak pracy w miejscu ich zamieszkania, czy brak znajomości, rzadziej natomiast zauważają swoje braki w doświadczeniu i kwalifikacjach zawodowych. Można przypuszczać, że szkoły generujące mniejsze bezrobocie większy nacisk kładą na kształtowanie opisanych wyżej umiejętności około zawodowych. Stąd wynika również konieczność podejmowania dalszych działań na rzecz promocji kształcenia ustawicznego oraz świadomego i racjonalnego podejmowania decyzji edukacyjno –zawodowych.

W raporcie podniesiony został również problem znaczenia umiejętności miękkich. Szkoły powinny zapewnić uczniom możliwość rozwoju zarówno poprzez organizację zajęć z doradcą zawodowym, skupionych na tej problematyce, ale także poprzez inicjowanie

przedsięwzięć wymagających kompetencji miękkich (np. projekty grupowe, działalność kół zainteresowań, promowanie wśród osób młodych angażowania się w aktywnością społeczną). Kompetencje te powinny być kształtowane w trakcie całego okresu kształcenia. Osoby młode podejmujące naukę w szkołach zawodowych powinny również być świadome zmian, jakie zaszły w ustawodawstwie regulującym kształcenie zawodowe oraz możliwości jakie mają w trakcie i po zakończeniu nauki.

Rekomendacja: realizacja działań rozwijających umiejętności miękkie wśród uczniów oraz podnoszenie poziomu ich aktywizacji zawodowej poprzez:

- 1) kształtowanie umiejętności autoprezentacji,
- 2) treningi umiejętności,
- 3) przekazywanie wiedzy związanej z poszukiwaniem pracy
- 4) przekazywanie wiedzy o lokalnym rynku pracy i wymaganiach pracodawców,
- 5) promocja kształcenia ustawicznego oraz mobilności zawodowej i terenowej (zwłaszcza w szkołach generujących większe bezrobocie).

Wniosek 5. Na sytuację absolwentów zasadniczych szkół zawodowych niewątpliwym wpływ ma kondycja gospodarcza lokalnego rynku pracy

Jedną z kluczowych przyczyn bezrobocia absolwentów zasadniczych szkół zawodowych jest kondycja lokalnego rynku pracy, przede wszystkim brak ofert pracy. Na pytanie czym objawia się owa gorsza kondycja, odpowiedź znaleźć można w danych statystycznych charakteryzujących lokalne rynki pracy województwa wielkopolskiego.

Podmioty gospodarki narodowej na 1000 ludności w 2013 r.			
Szkoły generujące największe bezrobocie		Szkoły generujące najmniejsze bezrobocie	
gostyński	93	m. Kalisz	115
grodziski	93	m. Poznań	192
jarociński	84	międzychodzki	95
kolski	77	nowotomyski	108
m. Konin	108	ostrowski	99
pleszewski	89	poznański	150
wrzesiński	108		
złotowski	71		
Średnia	90	Średnia	113
W obliczaniu średniej nie uwzględniono Miasta Poznania			
Stopa bezrobocia w końcu czerwca 2015 r. (%)			
Szkoły generujące największe bezrobocie		Szkoły generujące najmniejsze bezrobocie	
gostyński	8,9%	m. Kalisz	5,7%
grodziski	7,3%	m. Poznań	2,9%
jarociński	10,1%	międzychodzki	7,9%
kolski	13,5%	nowotomyski	4,4%
m. Konin	11,2%	ostrowski	6,9%
pleszewski	7,5%	poznański	3,3%
wrzesiński	10,9%		

złotowski	13,6%		
średnia	10,4%	średnia	5,6%
		W obliczaniu średniej nie uwzględniono Miasta Poznania	

W powiatach, gdzie ulokowane są szkoły generujące największe bezrobocie, funkcjonuje niewiele organizacji pozarządowych działających na rzecz aktywizacji osób młodych. Najwięcej w Koninie – 6. Zaledwie jedna taka organizacja działa w powiecie jarocińskim, tylko trzy w powiatach kolskim, pleszewskim i złotowskim. Dla porównania, w powiatach szamotulskim, śremskim i kościańskim działa ich odpowiednio: 15, 9 i 11. Średnia stopa bezrobocia na koniec czerwca 2015 r. w powiatach, gdzie zlokalizowane są szkoły o najmniejszym bezrobociu absolwentów wynosi 6,0%. W powiatach, gdzie funkcjonują szkoły o największym bezrobociu wynosi 10,4%. Pozostałe statystyki również potwierdzają wniosek, że to w uwarunkowaniach gospodarczych szukać należy przyczyn wysokiego bezrobocia wśród uczniów niektórych szkół. Procentowy udział bezrobotnych do 30 roku życia w ogóle w końcu czerwca 2015 r. wyniósł średnio: 27,5% i 32,5%. Powiaty, gdzie szkoły generują relatywnie większe bezrobocie są również powiatami bardziej rolniczymi, mniej uprzemysłowionymi, z gorzej rozwiniętymi branżami handlu, transportu, zakwaterowania i usług gastronomicznych, informacji i komunikacji. Ze słabiej rozwiniętą branżą finansową i ubezpieczeniową, gorzej rozwiniętą obsługą rynku nieruchomości oraz działem pozostałych usług. Widoczne są także różnice w liczbie instytucji szkoleniowych funkcjonujących w poszczególnych powiatach (w powiatach, w których działały szkoły generujące największe bezrobocie średnia liczba tych organizacji wyniosła: 15, natomiast w powiatach gdzie sytuacja absolwentów była bardziej korzystna było ich średnio 44 (117 - licząc z m. Poznań). Przytoczone dane pokazują, że ograniczenie bezrobocia wśród absolwentów zasadniczych szkół zawodowych jest ściśle związane z poprawą sytuacji gospodarczej na lokalnych rynkach pracy. Obecne problemy szkół są raczej przedłużeniem tego co dzieje się na rynku pracy wybranych powiatów w większym stopniu niż można było zakładać przed realizacją niniejszego badania. Rozwój lokalnych rynków pracy powinien pociągnąć za sobą pozytywne zmiany w szkolnictwie zawodowym na poziomie ZSZ. Doraźnym sposobem na zmniejszenie bezrobocia absolwentów będzie promocja mobilności zawodowej i terenowej, powołanie kolejnych ośrodków szkoleniowych, zawiązanie organizacji pozarządowych działających na rzecz aktywizacji osób młodych oraz ewentualny wzrost zainteresowania kwalifikacyjnymi kursami zawodowymi.

Rekomendacje: prowadzenie stałego monitorowania sytuacji na lokalnych rynkach pracy, w szczególności jego popytu i podaży. Upowszechniania tych informacji oraz uwzględnianie ich przez podmioty realizujące politykę zatrudnienia na danym obszarze.

Wniosek 6. Znaczącą rolę w aktywizacji osób młodych odgrywają staże oraz praktyki.

W ramach badania poruszony został również problem staży i praktyk, których realizacja znacząco ogranicza skalę bezrobocia wśród absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w województwie wielkopolskim. Staż/praktyka – jak wskazuje analiza wyników pomiaru – jest drugim najskuteczniejszym sposobem na uzyskanie zatrudnienia, jeśli chodzi o absolwentów zasadniczych szkół zawodowych. 28,3% pracujących absolwentów zdobyło miejsce pracy właśnie dzięki odbyciu stażu/praktyki w zakładzie pracy, którego właściciel później zdecydował się przyjąć ich do pracy. Dane te jednoznacznie wskazują, że staże i praktyki należy rozwijać, gdyż od wielu lat cieszą się dużym zainteresowaniem pracodawców, a jak wykazuje niniejsze badanie, są to formy efektywne w kontekście przeciwdziałania bezrobociu wśród absolwentów zasadniczych szkół zawodowych. W najbliższych latach szansą będą również boni stażowe, a więc relatywnie nowa forma aktywizacji wprowadzona wraz z nowelizacją Ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy w 2014 r. W ramach bonu stażowego pracodawca może otrzymać wsparcie finansowe w postaci premii w związku z zatrudnieniem stażysty po okresie odbywania stażu. Bon stażowy jest zatem odpowiedzią na problemy poruszane w trakcie niniejszego badania, a związane z instrumentalnym podejściem części pracodawców do organizacji stażu, kiedy wraz z końcem okresu zatrudnienia pozyskany w jego wyniku pracownik przestaje być potrzebny i zastępowany zostaje kolejnym, którego praca jest subsydiowana. Opcjonalnie należałoby rozważyć również kolejne wydłużenie okresu na jaki stażysta powinien zostać zatrudniony po okresie obowiązywania stażu. Dla efektywności odbytego stażu konieczna jest także zaangażowana postawa ucznia, odbywającego praktykę, nakierowana na zdobycie konkretnych umiejętności zawodowych oraz rozwój swoich umiejętności miękkich. Równie ważne jest podejście pracodawcy oraz postrzeganie osoby odbywającej staż, jako potencjalnego, własnego pracownika.

Rekomendacja: organizacja licznych racjonalnie zaplanowanych staży/praktyk. Promocja tej formy aktywizacji zarówno wśród osób młodych, jak i pracodawców.

Wniosek 7. Wielkopolskie zasadnicze szkoły zawodowe zapewniają warunki do efektywnej nauki zawodu.

Wielkopolskie zasadnicze szkoły zawodowe są dobrze przygotowane pod względem wyposażenia. Do jakości pracowni, pomocy dydaktycznych i warsztatów szkolnych zastrzeżeń nie mieli uczniowie, absolwenci oraz uczestnicy badania fokusowego. Podczas wywiadów z przedstawicielami szkół pojawiły się jednak głosy, świadczące o konieczności poprawy jakości sprzętu będącego w dyspozycji szkół. Zwrócono również uwagę, na konieczność stałej modernizacji i unowocześniania wyposażenia szkoły, tak aby

dorównywało ono standardom rynkowym (postępujące zmiany technologiczne), co niejednokrotnie przewyższa możliwości finansowe placówek.

Zdecydowana większość (98,6%) uczniów odbyła zajęcia praktyczne u pracodawców. Jest to niezwykle istotne dla przygotowania młodych ludzi do pracy w zawodzie, z uwagi na możliwość zdobycia praktycznych umiejętności poprzez kontakt z narzędziami i urządzeniami znajdującymi się w zakładach pracy. Przedstawiciele szkół zwracali jednak uwagę na różnice w wyposażeniu posiadanym przez poszczególnych pracodawców. Celem dla lokalnych samorządów i dyrekcji zasadniczych szkół zawodowych powinno być utrzymanie wysokiego poziomu wyposażenia szkół, jakości zajęć praktycznych oraz zapewnienia szkole wyszkolonych koordynatorów praktyk. Niezwykle istotne w świetle uzyskanych wyników jest podkreślenie konieczności podejmowania działań na rzecz rozwoju współpracy pracodawców ze szkołami. Ważne jest niwelowanie barier (m. in. informowanie pracodawców o możliwości współpracy, przeciwdziałanie trudnościom organizacyjnym związanym z organizacją praktyk) tej współpracy oraz rozwój różnych jej form. Rozwiązaniem mogącym poprawić sytuację mogłaby być także partycypacja budżetu edukacji w wydatkach na nowoczesny sprzęt przekazywany podmiotom, w których podejmują praktyczną naukę uczniowie, w zamian za długoletnią umowę kształcenia, bądź wprowadzenie ulg w postaci niższych cen na sprzęt wykorzystywany w celach edukacyjnych dla pracodawców współpracujących ze szkołami.

Rekomendacja: promowanie różnych form współpracy pracodawców ze szkołami. Podejmowanie działań na rzecz zapewnienia uczniom warunków do odbywania efektywnej nauki praktycznej zawodu.

Wniosek 8. Konieczne jest udoskonalenie doradztwa zawodowego w szkołach na poziomie gimnazjalnym oraz ponadgimnazjalnym.

Osobno poruszyć należy problem doradztwa zawodowego adresowanego do uczniów zasadniczych szkół zawodowych. Mniej niż połowa absolwentów ma świadomość, że w ich szkołach pracował doradca zawodowy. Wśród aktualnych uczniów odsetek ten jest większy, co sugeruje, że doradztwo zawodowe jest obecnie prowadzone intensywniej niż dotychczas. Wprawdzie uczniowie wiedzą, że w szkole doradca jest zatrudniony, ale aż 42,2% spośród nich nie korzystało z jego usług. Przypomnijmy tutaj, że badaniem zostali objęci nie uczniowie klasy pierwszej, lecz trzeciej. Ci, którzy za moment podejmą decyzję o wejściu na rynek pracy, przekwalifikowaniu się lub kontynuowaniu nauki. Obserwacja ta jest zatem wyjątkowo niepokojąca. Uczniowie i absolwenci, którzy rezygnowali z porad doradcy zawodowego wskazywali dwa zasadnicze powody nie uczestniczenia w zajęciach: brak chęci oraz przekonanie o tym, że wiedzą lepiej od doradcy, czym chcą zajmować się w przyszłości. Skutek jest taki, że uczniowie zasadniczych szkół zawodowych

wybierając dalsze losy w zakresie kształcenia lub wejścia na rynek pracy podejmują decyzję bez uwzględnienia informacji pochodzącej z rynku pracy. Widać to wyraźnie na przykładzie wyników niniejszego pomiaru. W wyborze kierunku kształcenia kierują się przede wszystkim własnymi zainteresowaniami. Wyłącznie 1,0% absolwentów wybrał szkołę kierując się opinią doradcy zawodowego. W tym kontekście niepokojący jest fakt, że pięciokrotnie więcej absolwentów bardziej od opinii doradcy zawodowego ceniło rady kolegów. Wyniki badania wskazują jednoznacznie, że większość badanych uczniów przed wyborem kierunku nie poszukiwała informacji na temat możliwości znalezienia po nim pracy. Ci, którzy próbowali takie informacje pozyskać szukali ich znacznie częściej u znajomych posiadających interesujący ich zawód i w Internecie niż podczas rozmowy z doradcą zawodowym. Niski odsetek uczniów wskazujących na rozmowy z doradcą zawodowym oraz z pracodawcami wskazuje na konieczność zintensyfikowania doradztwa na wcześniejszych etapach nauki, zdecydowanie w szkołach gimnazjalnych, a nawet w ostatnich klasach szkół podstawowych. Obecnie odbywające się zajęcia z doradztwa zawodowego odgrywają bowiem niewielką rolę w kontekście przyszłych decyzji dotyczących kształcenia podejmowanych przez uczniów i absolwentów.

Rekomendacja: Podejmowanie działań na rzecz promowania wśród młodych osób konieczności pozyskiwania wiarygodnych i profesjonalnych informacji dot. rynku pracy.

Bibliografia

Bezrobocie absolwentów wybranych zasadniczych szkół zawodowych w województwie wielkopolskim. Uwarunkowania i możliwości poprawy sytuacji, Poznań 2011.

Badanie na temat oferty i możliwości odbywania praktyk i staży u dolnośląskich pracodawców, Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy 2015.

Spis rysunków i tabel

Rysunek 1. Struktura wykształcenia w Polsce i województwie wielkopolskim w 2014 roku...	11
Rysunek 2. Struktura wykształcenia bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w województwie wielkopolskim i Polsce w 2014 roku	12
Rysunek 3. Struktura wykształcenia bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w województwie wielkopolskim w latach 2005 – 2014.	13
Rysunek 4. Odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w powiatach województwa wielkopolskiego w 2014 roku	14
Rysunek 5. Odsetek pracujących absolwentów podejmujących pracę po raz pierwszy wg typu szkoły w 2014 roku	15
Rysunek 6. Ludności wg typu aktywności i wykształcenia w województwie wielkopolskim w 2014 roku.	15
Rysunek 7. Wskaźnik zatrudnienia wg poziomu wykształcenia w województwie wielkopolskim i w Polsce w 2014 roku	16
Rysunek 8. Stopa bezrobocia wg wykształcenia w województwie wielkopolskim i w Polsce w 2014 roku	17
Rysunek 9. Udział uczniów poszczególnych typów szkół w ogóle uczniów w powiecie w 2014 r.	18
Rysunek 10. Udział uczniów poszczególnych kierunków w ogóle uczniów zasadniczych szkół zawodowych w 2015 r. w województwie wielkopolskim.	19
Rysunek 11. Badani absolwenci według statusu na rynku pracy $N=587$	20
Rysunek 12. Przyczyny bezrobocia absolwentów poszukujących pracy a ukończona szkoła $N=115$	21
Rysunek 13. Powody podjęcia nauki przez absolwentów w wybranej szkole $N=587$	22
Rysunek 14. Wybór kierunku kształcenia przez uczniów a poszukiwanie informacji o trudności w uzyskaniu po nim pracy $N=560$	24
Rysunek 15. Sposoby poszukiwania pracy a ukończona szkoła $N=115$	25
Rysunek 16. Okres od jakiego pracują absolwenci $N=454$	27
Rysunek 17. Sposób uzyskania pracy przez pracujących absolwentów $N=454$	28
Rysunek 18. Rejestracja absolwentów w powiatowym urzędzie pracy $N=587$	29
Rysunek 19. Zadowolenie absolwentów z pomocy uzyskanej w powiatowym urzędzie pracy $N=217$	30
Rysunek 20. Rodzaj pomocy uzyskanej przez absolwentów w powiatowym urzędzie pracy $N=217$	31

Rysunek 21. Wiedza absolwentów na temat obecności doradcy zawodowego w szkołach N=587	32
Rysunek 22. Powody nie korzystania z usług doradcy zawodowego w szkole przez absolwentów N=155.....	33
Rysunek 23. Zadowolenie uczniów z pomocy doradcy zawodowego w szkole N=314	34
Rysunek 24. Ocena poziomu przygotowania zajęć dotyczących podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej wg absolwentów N=485	39
Rysunek 25. Miejsce organizacji zajęć praktycznych absolwentów N=587.....	40
Tabela 1. Ocena poszczególnych kryteriów kształcenia na podstawie wywiadów indywidualnych z dyrektorami placówek edukacyjnych.....	36
Tabela 2. Najczęściej prowadzone kierunki kształcenia.....	44
Tabela 3. Zmiany wprowadzone w szkołach poddanych badaniu w 2010 roku.....	46

